

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto II.

V Celovec, 1. avgusta 1882.

Štev. 8.

Pesen zmagonosne ljubezni.

(Ruski spisal Ivan S. Turgénev, poslov. Aleksander Hudovernik.)*

V spomin Gustavu Floveru.

„Wage du zu irren und zu träumen!“
Schiller.

Poslušajte, kaj sem čital v nekem starem italijanskem rokopisu:

I.

Sredi 16. stoletja živelo je v Ferrari (ona je tedaj cvetela za vlade svojih mogočnih vojvod, pokroviteljev umetnosti in poesije) živelo je dvoje mladih ljudi, Fabij in Mucij. Enako stara ter bližnja sorodnika nista se skoro nikdar ločila; srčno prijateljstvo ja je vezalo od rane mladosti . . . njuna enaka osoda je to zvezo ukrepila. Oba sta bila potomca starih rodbin; oba sta bila bogata, neodvisna in brez družine; vkus in nagnenosti sta imela enake. Mucij se je bavil z godbo, Fabij s slikarstvom. Vsa Ferrara se je z njima ponašala, kot z najlepšo diko dvora, družbe in mesta. Vendar si pa po zvonanjosti nista bila po vsem podobna, akopram sta se oba odlikovala z mladenško krasoto. Fabij je bil višje rasti, bledih lic in zlatolas, a oči je imel modre; Mucij pa je bil zagorelega obraza in črnih las, a v temnih njegovih očeh ni bilo tistega veselega bleska, na njegovih ustnah nisi zapazil prijaznega smehljanja, kakor pri Fabiji; njegove obrvi so se pomeknole proti ozkim trepalnicam, svetle obrvi Fabijeve pa so se dotikale v tankih polkrogih čistega in ravnega čela. Mucij je bil tudi v pogovoru manj živ; pri vsem tem pa sta oba ugajala damam in nista bila zastoj uzora viteške postrežnosti in radodarnosti.

V istej dobi je živela v Ferrari devotka po imenu Valerija. Prištevali so jo prvim mestnim krasoticam, akopram jo je bilo redkoma videti.

* Tiskano v „Věstniku Evropy“ 11. zvezek, meseca novembra l. 1881. Glej „Kres“ II. str. 64.

Živela je samotno ter le tedaj zapuščala domači prag, kedar je šla v cerkev; o večjih praznikih pa je tudi hodila na sprehod. Živela je s svojo materjo, blagorodno a ne bogato vdovo, ki pa ni imela drugih otrok. Vsakemu, kdor jo je srečal, vzbujala je nehoté čut občudovanja in v rayno tistej meri tudi čut nežnega spoštovanja; tako skromno se je obnašala, tako malo se zavedala vse sile svoje lepote! Nekterim se je pač zdela nekoliko bleda. Pogled njenih očíj, ktere je skoro vedno po-bešala, izražal je nekako plašnost, dà rekel bi nekako bojzljivost; njene ustne so se le redkokrat nasmehljavale — in še tedaj malo; njen glas pa je težko kdo slišal. Govorili pa so ljudje, da je prekrasen ta glas, in da že rano v jutru, ko še v mestu vse spava, zaprta v svojej sobi popeva stare pesni, spremljajoča jih z lutnjo (plunko), na katero je sama brenkala. Ne gledé na njena bleda lica cvetla je Valerija v zdravji. Stari ljudje pa videči jo so govorili: „O kako srečen bo mladenec, za kterege se bode naposled razpustil ta nedotaknjeni deviški cvet, sedaj še zavít v svoje čašne liste!“

II.

Fabij in Mucij sta videla Valerijo prvokrat na krasnem narodnem prazniku, napravljenem na povelje vojvode Erkula, sina slavne Lukrecije Borgije, v slavo plemenitih velikašev, kteri so bili prišli iz Pariza, povabljeni od vojvodinje, hčere francoskega kralja Ludovika XII. Poleg svoje matere je sedela Valerija sredi krasnega odra, napravljenega po načrtu Palladijevem na glavnem trgu Ferrarskem za najodličnejše mestne dame. Oba, Fabij in Mucij, sta se v njo že isti dan strastno zaljubila; in ker nista drug drugemu ničesar prikrivala, zvé kmalu vsak izmed nju, kaj je nastalo v srci tovarševem. Dogovorita se med seboj, da hočeta oba za to skrbeti, kako bi se približala Valeriji — in ako si ona enega izmed nju izvoli, naj se udá drugi brez ugovora njenej sodbi. Nekoliko tednov pozneje se jima posreči vsled svojega dobrega glasú, kterege sta po pravici uživala, priti v težko dostopni vdovin dom. Ona jima dovoli, da jo obiskujeta. Odsihdob sta mogla skoro vsak dan videti Valerijo ter z njo govoriti. — Z vsakim dnem pa se je raznemal ogenj, prižgan v srcih obeh mladenčev, silnejše in silnejše; vendar Valerija ni dajala nobenemu prednosti, dasi jej je bila njuna navzočnost jako draga. Z Mucijem se je bavila v godbi, s Fabijem pa je več govorila; njega se ni tako plašila. Naposled določita končno zvedeti svojo osodo. Pošljeta tedaj Valeriji pismo, v katerem jo prosita, naj izrazi svoje mnenje ter pové, kteremu hoče svojo roko podati. Valerija pokaže to pismo materi ter jej razodene, da je sklenola ostati devica. Ako pa mati méni, da je čas stopiti v zakon, potem si izbere onega, ki je materi po volji. Spoštljiva vdova prelije nekoliko solz, premišljujoča o tem, da se bode morala ločiti

od ljubljenega otroka, a ženinoma odreči ni nobenega razloga. Ona smatra oba vredna svoje hčere. Ker je pa na skrivnem dajala Fabiju prednost in ker je mislila, da se on bolj po nravu Valeriji prilega, namigne ná-nj. Že drugi dan zvé Fabij svojo osodo; Mucij pa je moral biti mož-beseda — ter se udati.

Tako tudi stori; — a biti priča zmage svojega druga, svojega tekmeca, tega ni mogel. Nemudoma proda večji del svojega imetja, nabere si nekoliko tisoč zlatov ter se napravi na daljno potovanje v jutrove dežele. Poslavljaoč se od Fabija mu reče, da se ne vrne preje, dokler ne začuti, da so v njem ugasnoli zadnji sledovi njegove strasti. Težko je Fabiju razstati se z drugim otroških in mladenskih let a radostno pričakovanje bližajoče se mu sreče zadušilo je skoro vsak drug čut on se je bil ves udal neizmernemu veselju venčane ljubezni.

Kmalu stopi z Valerijo v zakon; in tedaj še le je znal prav ceniti zaklad, katerega pridobiti se mu je bilo posrečilo. Imel je prekrasno vilo, obdano s senčnatim vrtom, ne daleč od Ferrare. On se torej preseli tja z ženo in njeno materjo. Lepi časi so jim tedaj nastopili. Zakonsko življenje je v novem krasnem svitu pokazalo vse popolnosti Valerijine, Fabij pa je postal znamenit slikar — ne več prost ljubitelj — ampak mojster. Mati Valerijina se je radovala ter hvalila Boga, ko je videla srečna zakonca.

Štiri leta so pretekla naglo, kakor blaženi sen. Ničesar ni manjkalo mladima zakoncema; le ene stvari sta pogrešala v svojo žalost: otrok nista imela . . . a upanja še vendar nista izgubila. Koncem četrtega leta ja zadene nenadoma velika izguba; umrje jima mati Valerijina, potem ko je le nekaj dnij bolehal.

Mnogo solz je prelila Valerija; dolgo se ni mogla tej izgubi privediti. Preide še eno leto, življenje je zopet stopilo v svoje pravo ter teklo, kakor preje. In glejte, nekega krasnega letnega večera se vrne v Ferraro Mucij, o tem nikomur ničesar ne poročivši!

III.

Vseh pet let, ktera so po njegovem odhodu pretekla, ni vedel zá-nj nobeden; vsak glas o njem je zamrl, kakor da bi bil izginol iz zemeljskega površja. Ko Fabij svojega druga v nekej Ferrarskej ulici sreča, zakriči skoro, s prva od strahú, potem od veselja, — a povabi ga na svojo vilo. Tam na njegovem vrtu bil je oddeljen prostoren pavillon; on je predložil svojemu drugu, naj se tam naseli. Mucij sprejme rad njegov predlog ter se še pripelja tisti dan tja s svojim slugo, Malajcem — nemim, pa negluhim, a soditi po njegovej zvananjosti jako umnim človekom, ki pa ni imel jezika. Odrezali so mu ga bili. Mucij je tudi pripeljal seboj

deset zabojev, kateri so bili napolnjeni z raznovrstnimi dragocenimi stvarmi. Nabral jih je bil na svojih daljnih potovanjih. Valerija se je razveselila vrnitve Mucijeve, on pa jo je prijazno, veselo in mirno pozdravil; po vsem se je sodilo, da je držal besedo Fabiju dano. V teku dneva je uredil popolnoma svoje stvari v pavillonu; razpoložil je s pomočjo Malajca redkosti, kakor preproge, svilno tkanino, brokatna in baržunasta oblačila, orožja, posode, sklede in kozarce, olepšane z emailom, zlatnino, srebernino, udelano z biseri in turkizom, skrinjice, rezane iz jantarja in iz slonove kosti, uglajene steklenice, kurilo, živalske kože, peresa neznanih ptic in mnogo drugih stvari, katerih poraba je že sama na sebi skrivnostna in nerazumljiva. Med vsemi temi dragocenostmi si tudi zapazil ovratni kinč iz biserov, ktere ga mu je bil daroval perzijski šah za marsiktero tajno uslugo. On je bil Valerijo poprosil, da jej sme lastnoročno deti ta kinč okoli njenega vratú. Dozdeval se jej je ta kinč težak in obdan z nekako čudno gorkoto . . . prijemal se je tudi kože. Zvečer sedé na vilinej terrassi v senci oleandrov in lavorov začel je Mucij pripovedovati svoje dogodke. Govoril je o daljnih krajih, ktere je videl, o visokih gorah, o suhih puščavah, o rekah morjem podobnih; govoril je o velikanskih poslopjih in crkvah, o tisočletnem drevju, o pisanih cvetlicah in pticah, našteval je mesta in narode, ktere je bil videl. Ves vzhod je bil Muciju znan; prehodil je bil Persijo, Arabijo, kjer so konji najbolj plemeniti in krasni izmed vseh drugih živečih bitij; prišel je bil celó v nižave indijske, kjer je rod človeški podoben veličastnim rastlinam, ter je dospel do kitajskih mej in Tibeta, kjer živi bog, po imenu Dalaj-Lama. Ta bog pa stanuje na zemlji, v podobi nemega človeka z ozkimi očmi. Čudne so bile njegove pripovedke! Kakor očarana sta ga poslušala Fabij in Valerija. Prav za prav se je bil Mucij v obrazu nekoliko izpremenil; njegov obraz, zagorel že iz otroških let, zatemnel je ter še bolj ogorel pod žarki svetlega solnca, oči so se mu uglobile — pa tudi samo to. Izraz obraza pa je postal drug: zbran in resen. Še tedaj ni postajal bolj živ, ko je omenjal nevarnosti, ktere je prebil po noči v hostah, kjer so rjuli tigri, ali po dnevu na zapuščenih cestah, kjer so prežali na popotnike fanatiški drugoverci ter jih zadavljali v čast železnej boginji, ki zahteva človeških žrtev. Njegov glas je postajal bolj zamolkel in enakoglasen; kretanje rok, sploh vsega života je izgubilo isto neprisiljenost, ki je lastna italijanskemu plemenu. S pomočjo svojega sluga, pokornega in hitrega Malajca, pokazal je gospodi nekoliko čarobij, katerih so ga naučili indijski brahmani. Tako na primer se je on zdaj skrtil za zagrinjalom, a se nenadoma sedečim pokazal v zraku s sklenenima nogama, zlahka se s palei opirajoč na navpik postavljeno trst, kar je ne malo iznenadilo Fabija, a Valerijo celó prestrašilo. — Menda vendar ni čarovnik? — ta misel jej šine v glavo. Ko je pa on na flavto piskajoč začel klicati

krotke gade ter jih prijel za žrelo, in so oni izpod pisane tkanine pokazali temne ploščate glavice, prestrašila se je Valerija ter ga prosila, naj skoro skrije te grde živali. Po večerji pa je Mucij pogostil svoje druge s širaskim vinom iz okrogle butelje, ki je pa imela jako dolg vrat. To vino je nenavadno dobro dišalo, bilo je gosto in zlate barve, ki se je pa izpreminjala v zelenkasto. Svetilo se je čudno, ko ga je nalil v majhne čaše iz jaspisa. Po vkusu ni bilo podobno kakemu evropskemu vinu, a bilo je jako sladko in močno. Ako si ga pil počasi v majhnih požirkih, čutil si po vseh udih prijetno zaspanost. Mucij posili Fabija in Valerijo, da pokusita eno čašo, a pil ga je tudi sam. Nad njeno čašo pa se pripogne, potem nekaj zašepeta in jo s prsti pretrese. Valerija vse to zapazi; kakor v obče v njegovih prijemih (kunstgriff), tako si zapazil tudi v čudnem obnašanji Mucijevem, v njegovih razvadah nekaj tujega, nedomačega. Ona si pa le misli: „Ni-li prestopil v Indiji k novej veri, ali so pa tam le običaji taki?“ — Ko je bilo nekoliko časa vse tiho, praša ga ona, ali se je na svojem potovanji bavil z godbo? — Njej v odgovor zapové Mucij Malajcu, naj mu prinese indijske gosli. Podobne so bile navadnim; le namesto četrte strune imele so le tri, vrh njih pa se je raztegala plavkasta kačja koža in tanki trsteni ločec, a na njegovem konci se je svetil spičast diamant.

S prva je igral Mucij nekoliko otožnih pesnij, ki so bile po njegovih besedah narodne, a glasile so se jako čudno ali celó divje za italijansko uho; glas metalnih strun pa je bil otožen in slab. — Ko je pa Mucij začel zadnjo pesen — ta zvok je postal hipoma glasnejši, — zatrepče on silno in glasno; strastna melodija se je izlila širokemu ločcu, izlila se je, krasno zvijaje se, kakor kača, ki je pokrivala s svojo kožo goslin vrh. In s takim ognjem, s tako zmagujočo radostjo je sijala in gorela ta melodija, da je Fabiju in Valeriji težko prihajalo pri srci, in solze so jima stopile v oči . . . A Mucij je zrl s sklonjeno in na gosli naslonjeno glavo in z bledimi lici pred se ter je gledal resnobno; a obrvi so se potisnole v eno vrsto. Diamant na ločinem konci pa je metal svetle iskre, kakor da bi bil ognjem te divne pesni zažgan. Ko je Mucij že končal, stiskal je še krepko gosli med podbradkom in ramo; roko pa, ki je držal z njo ločec, nagnol je. — Kaj je to bilo? Kaj si nam igral? vzklikne Fabij. — Valerija ni izpregovorila besedice; kakor se je videlo, ponovilo je vse njeno bitje moževno vprašanje. Mucij položi gosli na mizo, — pogladi si z lahka lasi ter izpregovori s prijaznim smehljanjem: „To? To melodijo, to pesen sem slišal edenkrat na otoku Ceylonu. To pesen smatrajo tam med narodom za pesen srečne, zadostujoče ljubezni!“ — „Še enkrat!“ zašepče Fabij. — „Ne; tega ponoviti ne morem,“ odgovori Mucij. — „Pozno je že; za gospo Valerijo je treba, da gre počivat, in tudi za me je že čas . . . jaz sem truden.“ — Ves dan se je vedel Mucij proti

Valeriji spoštljivo prosto, kakor nekdanji prijatelj; a ko je odšel, podal jej je krepko roko ter stisnil s prsti njeno dlan — in tako je zrl neprenehoma v njen obraz. Akopram ni vzdignola trepalnic, čutila je vendar ta pogled na svojih licih, ki so hipoma zarudela. Ona mu ni rekla ničesar, ampak odtegnola mu je svojo roko. Ko se je pa že oddaljil, zrla je še na duri, skozi ktere je bil odšel. Spomni se, kako se ga je že prejšnja leta bala . . . a sedaj jo obide nekaka neodločnost. Mucij je odšel v svoj pavillon, soproga pa se odpravita v spalnico.

IV.

Valerija ni dolgo zaspala; kri jej je tekla tiho in mirno, a v glavi jej je lahno zvenelo . . . od tega čudnega vina, kakor si je ona mislila, in morebiti od pripovedij Mucijevih, od igre na goslih. Proti jutru vendar zaspí, a sanjala je nenavadne sanje.

Dozdevalo se jej je, da stopa v prostorno sobo z nizkim obokom . . . Take sobe ni bila svoje žive dni videla. Vse stene so vložene z majhnimi globokimi pečnicami, z zlatimi zelišči; — tanki izrezljani stebri iz alabastra podpirajo mramorni obok; bleda luč prodira od vseh strani v sobo ter razsvetljuje vse predmete skrivnostno in enakomerno; brokatne blazine leže na ozkej preprogi sredi tál, gladkih kakor zrcalo Po kotih se kadé komaj vidno visoki kadilniki, predstavljajoči grozne pošasti; oken ni nikjer. Vrata, zavešena z baržunastim zagrinjalom, očrnjevajo počasi v steninej globini. A hipoma se odmakne tiho to zagrinjalo . . . in Mucij pride. On se priklanja, smeja. Njegove odurne roke objemajo Valerijino teló; njegove ustne obžgó jo vso . . . Ona pade znak, na blazino . . .

Ječaje od strahú vzbudi se Valerija vendar po dolgem trudu, ne vedé, kje je in kaj se z njo godi, spne se nekoliko na postelji ter se ozre okoli Trese se po vsem životu Fabij leži v enej vrsti z njo. On spi, a obraz njegov je pri svitu okrogle in svetle lune, ki sveti skozi okna, bled in še bolj žalosten kakor obraz mrtvecev. Valerija vzbudi moža — on se ozre na njo, — „kaj je s teboj?“ — vzklikne on. — „Jaz sem imela . . . imela sem strašne sanje,“ — zasepeta ona ter se trese po vsem životu.

Ta trenotek pa se zaslišijo od pavillona sem silni zvoki — in oba, Fabij in Valerija — poznala sta melodijo, ktero jima je igral Mucij, nazivajoč jo pesen zadostujoče, zmagonosne ljubezni. — Fabij zre nekako zamišljeno na Valerijo . . . ona pa pobesi oči, a jih potem zopet odpre. — Oba dihata težko ter poslušata pesen do konca. Ko zamre zadnji glas, zašla je luna za oblake, v sobi pa postane hipoma temno Oba soproga položita glavi na blazine, ne izpregovorivši besede — in ne eden od nju ni vedel, kdaj je drugi zaspal.

Drugo jutro pride Mucij k zajuterku; kaže se zadovoljnega, — ter Valerijo veselo pozdravi. Ta mu ozdravi nekako zbegano, — pogleda ga površno, in strašno čudno jej je pri pogledu teh ostrih in interessantnih očij. — Mucij prične z nova govoriti — a Fabij ga že ustavi pri prvih besedah: — „Kakor se vidi, ti ne moreš zaspati na novem kraji? — Midva z ženo sva slišala, ko si igral včerajšnjo pesen.“ —

„Kaj? Vidva sta jo slišala?“ odgovori Mucij kratko. — Jaz sem jo igral, točno, pa preje sem spal, ter sanjal čudne sanje.“ —

Valerija postane pazljiva. — „Kakošne sanje?“ vpraša ga Fabij.

„Zdelo se mi je,“ — odgovori Mucij ter upre svoje oči na Valerijo — „kakor da stopim v prostorno sobo z obokom, ki je bila upravljena po iztočnem vkusu. Rezljani stebri so podpirali obok; stene so bile pokrite s pečnicami; in akopram ni bilo ne oken ne sveč, razsvetljal je sobo rudeč svit; soba pa je bila zložena iz prozornega kamenja. Po kotih so se kadili kitajski kadilniki, na tleh pa so ležale brokatne blazine na ozkej preprogi. Grem skozi vrata, zavešena z zagrinjalom; a iz drugih vrat, ravno nasprotno, prikaže se ženska, katero sem nekdaj ljubil. Zategadel pa se mi je videla tako prekrasna, da sem vzplamtel z vso prejšnjo ljubeznijo.“

Mucij pomenljivo umolkne. Valerija je sedela nepremično in le počasi obledela . . . ter dihala bolj globoko.

„Tedaj,“ nadaljuje Mucij, „sem se vzbudil ter igral to pesen.“

„Kdo pa je bila ta ženska?“ izpregovori Fabij.

„Kdo je ona bila?“ Žena nekega Indca Jaz sem se z njo sešel v mestu Deli Sedaj ni več med živimi. — Ona je umrla.“

„A njen mož?“ vpraša ga Fabij, sam ne vedoč, zakaj to praša.

„Mož je tudi umrl, kakor govoré. Jaz sem kmalu na nje pozabil.“

„Čudno!“ zapazi Fabij. — „Moja žena je tudi sanjala nocoj nenavadne sanje, — Mucij pazljivo Valerijo pogleda, — katerih mi pa ona ni povedala“ — dostavi Fabij.

Tedaj pa je Valerija vstala ter zapustila sobo. — Precej po zajuterku pa odide tudi Mucij, rekši, da ima v Ferrari opravila — in da se ne vrne pred večerjo.

(Konec pride.)

Vabílo.

Oj, ljuba, pripravljen
 Čolnič je legák,
 Vse sápipe mirne
 In tópel je zrák.

Ustavil zdaj slavec
 Glasóve solzán,
 Cvetlicam že davno
 Nagnil se je dán.

A ptica povódna
 Pozivlje željno,
 Družico iz trstja
 Privabi ljubó.

Na kópnem temóta
 Molčeče noči,
 A tukaj vse v luči
 Blesteči bedí.

Ovoji, ki luna
 Jih tkè iz srebrá,
 Priplavajo v vódo
 Od vrha nebá.

In zvezde v globinah
 Penéčih goré,
 Kder pesni pohlevne
 Valóvi šumé.

Priroda brez žitja
 Na bregi sedaj,
 Ljubezen, ljubezen,
 Tú vsak nje dihľaj!

To čas na jezeri
 Nebeskih je sanj —
 Čolnič je pripravljen,
 Oj, hitro le vanj!

Lujisa Pesjakova.

Domače goré.

Da vas sem zapustil domače goré,
 Ne bom si odpustil do zadnjega dné;
 Za vami sem živel veseli pastir,
 Po svetu drvi me zdaj skrb in nemir.

Bojim se na tujem zelenih planin,
 In belih snežnikov, ledenih višin,
 Saj vam je podoben njih slog in obráz,
 Mladosti izbuja ki zlati mi čas.

V zatišji goratem kako bi lepó,
 Kjer dom je očetov, bil živel lehkó,
 In sukal koso bi in vodil bi plug;
 Ne znal bi slepote svetá in pa tug.

Povrh bi za doto gradove zlaté
 Priženil device ljubeče srcé,
 Ki v sreči, nesreči kot biser blišči,
 Tolaži in upa, se z nami solzi.

Tam vladal v sredini bi svojih gospod,
 Kjer biva že veke pobožni moj rod,
 Tam legel k počitku bi truden težak,
 Ki upa, da kratek le groba je mrak.

Da vas sem zapustil domače goré,
 Ne bom si odpustil do zadnjega dné;
 Za vami bi živel tam srečen ratár,
 Po morji drvi me zdaj burnem vihár.

Kako je oče Kobencelj na Dunaj kraški sir nosil!

Spisal dr. A. Mahnič.

Ali še niste nič slišali o očetu Kobencelji? * — Tam v Ovčjem gradu na dolnjem Krasu, konec vasi, kjer pelje mimo kamenit klanec na ovčjegrajske pašnike; — s tega klanca se kmalu pride na cesarsko cesto, belo in široko, kdor zna dobro hoditi, vidi že v enej uri morje, v dveh pa pride lahko v Trst; — tam tedaj konec ovčjegrajske vasi stala je nekđaj, a ne vém, ali še stoji zdaj hiša Ovčarjeva. Pri tleh je imela veliko sirarnico, kjer je stari Ovčar siril za celo vas. Pred sirarnico se je videlo vzlasti na spomlad, ko se je bližal šmarni čas, v dolgej vrsti razpostavljenih sirnih tvoril: stari Ovčar jih je snažil in popravljaj za novo sirjenje. Med vsemi tvorili pa se je po velikosti posebno ono odlikovalo, ki je slovelo kot „cesarsko tvorilo“. Bilo je to navlašč narejeno za Kobenceljeve in za veliki „cesarski sir“.

Oče Kobencelj je bil namreč tisti čas najveljavnejši mož v vsem Ovčjem gradu. Njegova hiša tam sredi vasi bila je edina že takrat s korci krita, druge so bile vse slamnate; tudi Kobenceljev dimnik je moel skozi streho gor proti nebu nad vsem Ovčjim gradom, kakor Štefanski zvonik nad Dunajem; pred dvema letoma si ga je bil še le dal Kobencelj sezidati. Prišli so bili namreč po velikej cesti doli z Laškega zidarji in hoteli skozi Trst v Ljubljano in še dalje iskat si dela, a Kobencelj jih je bil ustavil in jim dal v Ovčjem gradu zaslužka, predno so dalje šli. Zgoraj pod streho imela je Kobenceljeva hiša mogočno kaščo, se vé da polno rži in pšenice; zdolaj pri tleh pa je bil hram (klet), in dve vrsti sodov z železnimi obroči je bilo tukaj; ta hram je bil popolnoma pod zemljo, zatorej je bilo po letu noter tako hladno, da je oče Kobencelj vsakikrat kožuh oblekel, ko je šel vá-nj; pravili so, da takega hrama ni daleč na okrog noter do Goč. Tudi v hlevih so imeli pri Kobenceljevih mogočne vole in debele krave in veliko čredo ovác. Oče Kobencelj sam pa je bil na daleč okrog spoštovan. Več let je že županil Ovčjegradčanom, in enkrat celó, ko je prišel minister z Dunaja, poklicali so tudi Kobencelja v Trst, da bi poročal, kako je kaj na Krasu. Kmalu potem so se davki zmanjšali, tako dobro jim je neki bil Kobencelj v Trstu zagodel; saj je bil pa tudi v resnici razumen mož in se je znal celó podpisati.

* Grofovsko rodbina Kobenceljev, kterej je začetnik in oče bil priprosti kmet Kraševce, dospela je že v 16. stoletji do velike slave v Avstriji. Udje te rodbine so opravljali najvišje državne službe in bili poslanci pri prvih dvorih evropskih. Njihovo ime, ki je vzrastlo iz našega kmeta, je še znano med kraškim ljudstvom, a to kar se še med njim dandanes pripoveduje, je le deloma več zgodovinsko, in taka je tudi naša pripoved.

Toda oče Kobencelj je imel tudi srečo pri družini. S svojo gospodinjjo Meto je živel že trideset let v zakonu mirno in zadovoljno. Hiša mu je bila polna otrok. Najstarejši ste bili dve hčeri, ta čas že obe omoženi. Starejšo je bil dal v Koludrovico županovemu Tinčetu, se vé da ne brez dote in s tako balo, da so jo komaj speljali na dveh vozéh. Drugo pa je bil dal daleč tja nekam v Istro onkraj Kopra. Za tema hčerama je prišla cela vrsta sinov, sedem jih je bilo. Prvega je oče Kobencelj odločil za zemljaka, drugega in tretjega so pobrali k vojakom, četrti je kazal posebno veselje za kmetijstvo, z ostalimi tremi pa ni sam vedel kaj početi. Ali bodo vsi kmetje! To Kobencelju ni kaj dopadalo. On bi bil rad imel gospoda v hiši. In kaj, ko bi enkrat tudi iz Ovčjega grada poslali koga v šolo, dasi niso najstarejši Ovčjegradčanje pametili, da bi bil kdo iz Ovčjega grada študiral. Hoteli so sicer vedeti, da je bil enkrat celó neki škof iz Ovčjega grada domá za časov Lutrovih, a kaj takega jim nikdo ni hotel verjeti; le smejali so se poredni Kraševci Ovčjegradčanom, ko so od njih kaj takega slišali. To je posebno očeta Kobencelja bodlo. In res, že dolgo časa je Kobencelj opazoval svojega najmlajšega sina Lipeta. Zdel se mu je posebno prebrisan že s prvih let. Enkrat ko so peljali v mlin na Ipavo, šel je z njimi tudi Lipče. Pridejo do Ipave; mlin je bil onkraj reke. Voda je bila po deži zeló narastla, mostov pa se vé da še takrat ni bilo. Kakor znano, Kraševci se vode kmalu zboji. In tako je tudi oče Kobencelj pred Ipavo z vozom kar obstal. Dolgo sklepa, kaj bi počel, a nazadnje, ko se voda noče umaknoti, pa sklene vrtni se domú. Toda Lipčetu ni ta modri sklep očetov nikar ne dopadal. Vedel je namreč, da mu naredijo mati vsegar, ko pripeljejo oče iz mlina in se iz nove moke prvokrat kruh speče, belega „mihota“ z debelo jajčjo glavo, in tisti dan je dobra južina. Dolgo ugiblje Lipče, kaj in kako. Slednjič zagleda onkraj Ipave mlinarjevega Zonkota, ta je bil za črevelj višji od vseh drugih ljudij; pravili so celó, da je enkrat, ko je bila prav jasna noč in je bilo veliko zvezd na nebu, vzel dolg drog in šel z njim na vrh Čavnja, da bi zvezde klatil. „Oče, glejte Zonkota, ki je zvezde klatil,“ pravi Lipče, „on nam bo žaklje čez Ipavo znosil.“ „Saj res,“ odvrne Kobencelj, „da prav praviš, ljubi Lipče. — Zonko! Zonko!“ pokliče ga, „pridi le-sèm!“ In kmalu je bilo videti Zonkota, kako je plahtal žakelj za žakljem čez Ipavo. To dogodbo si je bil oče Kobencelj dobro zapomnil, od tedaj mu ni mogel več Lipče iz glave. „V šolo ga bo treba dati,“ pravi Kobencelj nekega poletnega večera, ko se s košnje prišedši vsede na klop pred hišo in zagleda Lipčeta med drugimi otroki; „v šolo ga bo treba dati, še to jesen ga peljem v Idrijo.“ In glej, že drugo jutro na vse rano pride h Kobenceljevim Jože Polonin. Bil je kakor ovčjegrajski vedež in je slul daleč po Krasu. Oče Kobencelj se je bil ravno umil in prišel iz hiše še neopravljen in

razpet. „Oče župan,“ pravi Jože prav slovesno, „Vaš Lipče mora v šolo. Nocoj v sanjah se mi je prikazal Vaš rajnki stric in mi je rekel, da mora Lipe v šolo, da se bo dobro učil in bo enkrat „gospod“. Odslej ni Kobencelj nikakor več dvomil o osodi Lipčevejev. V jeseni, zadnje dni oktobra, potem ko so že „bendimo“ pospravili in ajdo omlatili, videlo se je, kako je oče Kobencelj z Lipčetom korakal proti Idriji na Kranjsko, kjer, pravijo, govoré nemški, in tako se bo tam Lipe kmalu nemškega jezika navadil.

In tako je tedaj začel Lipče študirati. Oče ga je vsako leto dvakrat obiskal, dokler je bil v Idriji; potem pa ko je šel na latinske šole v Ljubljano, se vé da ni mogel Kobencelj tako pogostoma k njemu, pa saj ni bilo tudi treba, ker je že bil Lipče odrasel in od leta do leta bolj učen. Mati Meta pa je že komaj čakala, da bi se izšola; potem bi bila vsaj enkrat nova maša v Ovčjem gradu. Tako sta mislila mati Meta in oče Kobencelj, Lipe pa drugače. Še le zadnja leta so mu jele neke skrivne misli po glavi rojiti. Ko je končal latinske šole, ga še domú ni bilo, ampak zapustivši Ljubljano udaril jo je na Štajersko. Tam je v nekej grajščini dobil dobro službo, pisal je namreč desetino za kmete. Po Krasu pa so berači raznašali novico od vasi do vasi, da Kobenceljev Lipe ne bo nikdar „gospod“, in tudi vedež Jože Polonin je moral slišati, da ne bode Lipe „gospod“.

Tisti čas pride z Dunaja na Štajersko cesarjev brat. In ker so veliki gospodje med seboj vedno veliki prijatelji, obiše on tudi grofe po Štajerskem in pride tudi na grad, kjer je Lipe desetino pisal. Ta mu je moral po volji grofovej grajščino in vse drugo razkazovati. Cesarjev brat je našel vse lepo urejeno, in Lipe mu je zeló dopadal. „Slišite,“ reče nazadnje, „moj brat cesar na Dunaji potrebuje prav zdaj dobrega pisarja za svojo veliko kancelijo; ali bi morda hoteli Vi z menoj iti na Dunaj?“ Lipe se ni dolgo pomišljal, vedel je, da je dobro blizu cesarja biti. „Naj bo,“ reče, „jaz grem z Vami.“ In šel je Lipe Kobencelj na Dunaj, in tam so ga poslali na ravnost v cesarsko kancelijo.

Več mesecev je preteklo in oče Kobencelj še ni ničesar o Lipetu zvedel. Enkrat pa pride Jože Polonin v Trst, on je namreč zmirom pohajal ter vse poznal in vsi njega. Pride tedaj v Trst in ker ni imel drugega opravila, sede na kamen poleg morja in gleda, kako skladajo iz ladij blago na vozove. Kar pride ondi mimo neki gospod, eden tistih, kateri so lani na zadnjo polnenico pri Kobenceljevih pili, in ko spozna Jožeta, — imel je namreč Jože posebno rudéč nos — pové mu vse, kje je Lipe Kobenceljev, da je na Dunaji pri samem cesarji, v njegovej kanceliji in da še bo iz Lipeta kaj posebnega. Ni se dolgo mudil Jože Polonin. Posadi klobuk na glavo malo na stran, in hajdi na ravnost proti Ovčjemu gradu. „Kam za vruga greš danes tako hitro?“ vpraša ga Martinek od

Bajte, ki je po navadi dober teran točil, ko ga vidi tako naglo po cesti lomastiti, „ali se nič ne ustaviš?“ „Danes nič,“ odgovori Jože in gre dalje.

Bilo je na večer in Kobenceljevi so peljali seno domú. Ravno zakrečijo s kolovoza na cesto in oče Kobencelj koraka z grabljami za vozom. „Oče župan,“ kliče Polonin, „čakajte vendar; lepo seno imate.“ „Od kod pa prideš,“ vpraša Kobencelj, „da nisi bil že zopet v Trstu ali Kopru, pohajač?“ „Kdor pohaja, tudi marsikaj zvé,“ pravi Jože, „červno je večkrat lačen in posebno pa žejen.“ „Taka pijavka, kaj ne, kakor si ti, ki zavohaš vinsko mušico tri ure daleč.“ „Tri sicer ne, vendar pa dve, iz Trsta sem,“ pravi Polonin, „danes mi posebno močno diši. Oče Kobencelj, ali veste, da je Vaš Lipe pri cesarji na Dunaji v kancliji, kjer delajo davke in pišejo vojsko?“ Očetu Kobencelju šine kri v glavo, ker akoravno se je Jože rad šalil in kako debelo povedal, vendar prav močno se ni nikoli zlagal, posebno županu ne. „Moj sin, hem, Lipe Kobencelj, iz Ovčjega grada, moj sin, pri cesarji, na Dunaji, v kancliji, hem, hem, to pa že kaj veljá . . .“ Prideta domú. Pokliče se mati Meta; gredó v izbo in zapró duri za seboj. V skrivnem svetu, kterega ud je bil tisti večer tudi Jože Polonin, razpravlja se vestno velevažna novica. Prvo, kar se enoglasno sklene, je, da mora oče Kobencelj na Dunaj Lipeta obiskavat, kakor je hodil nekda v Idrijo in Ljubljano: saj na Dunaj pelje celó več potov, in po vprašanjih se pride celó do konca svetá. Druga točka nič manj važna je bila: Kaj bi pa Kobencelj nesel s seboj na Dunaj? Prazen ne gre Kraševce nikamor, toliko manj ne na Dunaj in sicer v cesarsko hišo, in kaj, ko bi celó cesarja srečal, kateri že tako, kakor pravijo, pride v kanclijo, kjer piše Lipe. Prazen torej ne! Ali kaj bi vendar nesel? Mislilo se je najprej na orehe. Znano je namreč, da rastejo posebno v Ovčjem gradu lepi debeli orehi, kterim pravijo „krotniki“, ker pridejo debeli kakor krote, in na Kobenceljevem borjači sta rastle dva taka stara oreha. Saj je Janezu Bobnarjevemu lani, ko je zvečer na klopi pod orehom sedel in z odprtimi usti proti nebu zevaje spal, oreh krotnik, ki je z drevesa padel, vse sprednje zobe strl, tako da je moral v kot vreči bombardon, na kterega je tolikokrat že pri kraških ženitvah pihal. Vendar pa so kmalu spoznali, da ne bode z orehi nič, ker bi se, kakor je opomnila mati Meta, ljudem čudno zdelo, ko bi krotniki rožljali na hrbtu, posebno ker je bil oče Kobencelj nekaj preokoren ter je trdo in mogočno stopal, tako da se je zemlja tresla pod njim, kakor pod Pečenkovim kladvom v Peklu. Kar pride na misel kraška skuta, in prav takrat, ko je bilo meseca majnika, napravljala se je najboljša. To bi bilo res kaj posebnega. Toda Dunaj je bil daleč in po takej vročini, kdo bi jo mogel prinesti frišno na Dunaj? Pridejo na kraške zajce. Vsakdo vé, da plačujejo te Tržačani vedno nekoliko dražje

kakor ipavske in druge. In Bog vé, ali je bil že kraški zajec na Dunaji? Ali kmalu vidi Jože Polonin, da bi morali zajca živega uloviti, ker drugače bi se mrtev ne mogel do Dunaja ohraniti. A kdo bo pa živega zajca lovil? Torej tudi ta ne obvelja. Ne vedó že več, kaj si izmisliti. Kar se zasliši ovčarjev rog sredi vasi, ovce so se vračale s paše domú. „No glejte,“ pravi Polonin, „kmalu bi pozabili na naš sir. Kaj boste nesli na Dunaj! En sir si naložite na hrbet, pa je! Kraškega sira še gotovo na Dunaji ni bilo. To bo pa to, kraški sir, ali ga bo gledala gospoda in pokušavala, in kaj, ko bi do samega cesarja prišel; tudi kaj takega se lahko zgodi v cesarjevej hiši!“ Se vé da ta svet dopade očetu Kobencelju in materi Meti. Sklene se enoglasno, da pojde v enem meseci oče Kobencelj s kraškim sirom na Dunaj k Cesarjevim v kancelijo, kjer piše Lipe. Še tisti večer je dobil stari Ovčar naročilo, da naredi velik in dober sir, ker znalo bi se zgoditi, da bi ga sam cesar jedel. Drugo jutro pa je Matevž Španjoloč že tesal in žagal pred Ovčarjevo sirarnico, in z Ovčarjem vkup sta merila in sestavljala novo tvorilo za cesarski sir.

Tri tedne potem, ko je že sir bil zgotovljen, napravi se oče Kobencelj na pot. Že zvečer se v družini vse domenijo, kaj in kako se naj dela med tem, ko ne bode očeta domá. Tone, najstarejši sin, prihodnji gospodar, ima najeti delavcev, da se pokosi Stara reber, potem tudi ževk, ker so senožeti na Krasu zeló kamenite, med ževkami pa ne sme manjkati Urše Žuhčeve, ker ona za dve drugi dela naredi, in tako dalje. Zdaj prinese Meta lepo novo vrečo in zgnete vá-njo cesarski sir. Slednjič podučí Jože Polonin očeta Kobencelja, kako naj potuje na Dunaj. Polonin je bil namreč že sam na Dunaji; ko so bili namreč zadnjikrat v Bosni Turke potolkli, povabil jih je bil cesar na Dunaj in jih prav dobro pogostil. Ko bo prišel Kobencelj na Gornje Štajersko med Nemce, tedaj naj si dobro zapomni besedo „Wien“; na to besedo mu bodo vedno pot proti Dunaju kazali. Ko pride na Dunaj, to mesto je veliko veliko, a vendar bo prav lahko našel cesarjevo hišo; že od daleč bo namreč zagledal Štefanski zvonik, tedaj naj na ravnost proti njemu gre; od tod pa jo naj obrne na levo; kmalu bo zagledal prav lepo veliko hišo, najlepšo in največjo med vsemi drugimi: tu so Cesarjevi, tu je tudi kancelija.

Tako je bilo tedaj vse prav.

Drugo jutro na vse rano je korakal oče Kobencelj s cesarskim sirom v bisagi gori po klanci. Konec vasi je odprl ravno tedaj Jerančev Polde vrata na seniku, kjer je spaval, da bi pogledal, ali bo kmalu dan, kar zagleda Kobencelja.

„Kam pa ste se napravili tako zgodaj, oče župan?“

„Tja gori na Dunaj,“ pravi Kobencelj in gre.

Okoli poldne sopiha oče Kobencelj iz Ipave gori proti Razdrtemu. Vroč je, poti se, da je ves moker. „O pasja dlaka,“ godrnja, „kdo bi

bil rekel, da je ta sir tako težek!“ Na večer pride v Ljubljano in zvé, zakaj ni prav za prav Lipe hotel iti za „gospoda“.

Srečno preide vse Slovensko in pride na Gorenje Štajersko med Nemce. Na besedo „Wien“ pokažejo mu povsod dunajsko cesto. Onkraj Semmeringa sreča Slovaka, ki je ob cesti sedé lonce vezal. Zdelo se mu je, kakor da bi ga bil že videl na Krasu, pa ni vedel prav, kje. A kar na enkrat ga ta ogovori: „No, kaj Vas pa sem prinese, oče Kobencelj?“

„Bog in dobra sreča! Kdor nosi cesarski sir, ima pravico po vsem cesarstvu,“ pravi Kobencelj in gre, Slovak pa gleda.

Slednjič pride na Dunaj. Hitro se vé da zagleda Štefanski zvonik. Kobencelj upre kar oči vá-nj in ne oziraje se ne na desno ne na levo, méri jo na ravnost proti sv. Štefanu. Do tukaj ni Kobencelj niti ene hiše ne videl niti enega človeka ne zapazil. Drugače pa Dunajčanje. Sicer je Dunaj že marsikaj videl, a take prikazni, kakor je bil oče Kobencelj, še ni bilo tam, odkar mesto stoji; in misli si tiste mogočne škornje — naredil mu jih je bil črevljar Grotov iz Koprive navlašé za na Dunaj, — vzadi iznad črevljev, kjer so bile hlače izpodvezane, ste pa gledali beli nogavici, kakor dve debeli očesi; poté modra kamižola s svetlimi posreberjenimi gumbami, in na zadnje oče Kobencelj sam, župan ovčjegrajski, s kraško bisago in s cesarskim sirom. In potem da bi ga ne bili gledali!

Ko pride Kobencelj na trg sv. Štefana, postoji; že tako, misli si, ne morem se več izgubiti. Kar se postavi pod zvonik in gleda kvišku; visok se mu zdi; tu so bili pa že drugi zidarji, kakor tisti, ki so predlanskim naš dimnik sezidali. In pa tista okna na crkvi, ta so pa že višja, kakor celi hruševski turn. Kar zazvoni. Bom! bom! — kakor da bi streljali s topovi. — To pa poje drugače, kakor v Ovčjem gradu. Imeli so namreč tudi v Ovčjem gradu crkev in pa dva zvonova, ktera je bil lani Tone Valetov oba skupaj na enem vozu s svojim kljusetom doli iz Vidma pripeljal.

Zdaj čuti Kobencelj, da je lačen. Res da je bil kmalu pri Cesarjevih, ali taka gospoda kosi navadno kasno, in Bog vé, koliko časa bi bilo treba čakati; in potem pa ne more pri takej gospodi kmet nič prav jesti, ker ne vé kam postaviti ne rok ne nog; in večkrat prinesó tudi takih jedij na mizo, da se ne vé, ali bi jih človek rezal ali lomil in od ktereга konca bi se jih lotil, in tako se gospoda smeje. Kaj takega se je Kobencelju že zgodilo, ko je bil v Trstu pri nekem gospodu povabljen na kosilo. Prinesó na mizo morske polže. Oče Kobencelj si vzame in začne polže grizti, da se je miza tresla, in zdrobi si dva zoba. Ko vidi, da to ne gre, pobere vse s krožnika in pomeče v klobuk, ktereга je vedno pri sebi imel. Od tedaj mu pa ni nič kaj dišalo gosposko kosilo.

Pogleda najprej v bisago. Toda rženega kruha, kterega je bil vzel seboj, ni bilo nič več. Trebalo je kaj kupiti. Tedaj seže v levi skorenj in privleče iz njega mošnjo, — Kobencelj namreč ni drugje denarja nosil kakor v škornjih — vzame groš in kupi hleb belega kruha. Potem pa sede na cestni kamen ravno pred zvonikom sv. Štefana, dene klobuk med kolena, privleče iz desnega škornja svoj krvač, prekriža hleb, vreže in začne prav slastno jesti; saj belega kruha ni že davno jedel, zadnjikrat ko je bil v Trstu soli kupovat.

Ko Kobencelj kruh pojé, vstane in se napravi k cesarju. Udari jo na levo, kakor mu je bil rekel Polonin. In res, že od daleč zagleda veliko hišo cesarjevo, bila je vsa pobeljena, okna je imela brez števila, tako da se jih je Kobencelj trikrat lotil šteti, a vsakokrat se je zmotil. Pride do vrat. Toda vse najde zaprto, pri Cesarjevih ni bilo nikogar domá. „Kaj vruga, saj niso šli že zopet na vojsko!“ godrnja Kobencelj. „Jaz sem truden.“ Kar vrže bisago s cesarskim sirom na mizo, ki je bila pod „latnikom“ pred cesarjevo hišo, on sam pa sede na klop za mizo in čaka, da kdo pride.

Dolgo noče biti žive duše. Na zadnje prijašeta vendar dva. Eden je bil ves zlat, takega še oče Kobencelj ni videl, gotovo je eden od Cesarjevih. Drugi pa je bil ves modro oblečen in sreberno obrobljen; imel je na zlatej verigi več ko sto ključev, ki so bili vsi sreberni. Ustavita se pred vrati in skočita s konj. Kobencelj, ki je imel že večkrat z gospodo opraviti, se nič ne ustraši, ampak sname klobuk z glave in reče zlatemu gospodu:

„Jaz sem Lipetov oče iz Ovčjega grada na Krasu, župan. Saj imate gotovo še moje ime zapisano od predlanskega, ko je bil ministèr zaradi davkov v Trstu. Kako se kaj obnaša moj sin?“

To so bile prve besede, ktere je Kobencelj izpregovoril po treh dneh, ker pri Cesarjevih je vedel, da znajo vse jezike, torej tudi kraško.

„Tedaj Kraševce ste Vi,“ pravi zlati gospod, „oj, že večkrat je cesar želel videti Kraševca. Prav nocoj tedaj pride z lova domú in jutre pojedete k njemu.“

„Kaj pa z mojim sirom, ali ga hočem nesti seboj k cesarju?“

„Sir in bisago pa pustite tu. Bomo videli, kakšen je, morebiti ga še bo nocoj cesar pokusil.“

In Kobencelj pusti tam bisago s cesarskim sirom.

Drugo jutro potem ko pride od cesarja, peljejo očeta Kobencelja v kancelijo, kjer je pisal Lipe. Dolga je bila, daljša, kakor najdaljša njiva Kobenceljeva v Ovčjem gradu, ktero je bil kupil pred petimi leti. Okoli in okoli so bili predéli in omare, vse polne starih papirjev, na kterih so bila zapisana imena vseh kmetov celega cesarstva in tudi davki, po sredi pa so bile dolge mize, pri kterih se je pisalo. Na konci kanclije so pa

bila železna vrata, skozi ktera se je šlo iz kancelije v cesarski hram. Tu je bilo več vrst železnih sodov, ki so bili vsi večji, kakor Kobenceljevi v Ovčjem gradu; vsi so bili napolnjeni s tolarji in cekini. Tudi so bile tu druge dragocenosti, katerih pa ni smel nikdo pregledovati kakor ministri. Cesar sam je večkrat prišel v kancelijo in ukazal svojim pisarjem, koliko davkov naj zapišejo. Ti se vé da so vse ubogali.

Kobencelj ostane več dnij pri cesarji in prav dobro je bilo zá-nj. Vendar na zadnje se mora odpraviti proti Ovčjemu gradu. Rad bi bil kaj zvedel o cesarskem siru, a bal se je vprašati, in tudi nikdo mu ni hotel o njem kaj povedati. Vendar pa zjutraj, ko se napravi na pot in se poslovi od Cesarjevih, prinese mu cesarjev strežnik bisago vso napolnjeno z raznim blagom za na pot. Cesar sam mu jo je bil neki od lastne mize z jedili natlačil, na dno pa mu je bil del dve mošnji, eno polno tolarjev, drugo polno cekinov; bili so čisto novi, še le pred tednom kovani. Ko pride Kobencelj do Ovčjega grada, sreča ga pred vasjo Janez z Brda in ga vpraša: „No, oče župan, kako je kaj na Dunaji?“

„Ej, daleč daleč je ta Dunaj,“ pravi Kobencelj in gre. In tako je šel oče Kobencelj vsako leto na Dunaj s cesarskim sirom. Stari Ovčar pa je vsem ljudem pravil, da pride njegov sir pred samega cesarja.

Enkrat pa je bil Kobencelj na Dunaji posebno srečen. Pride do cesarjeve hiše. Po svojej navadi se vsede za mizo pod latnikom in vrže na mizo bisago s cesarskim sirom, kar prijaše cesar na dvorišče. Skoči s konja in ugledavši Kobencelja pod latnikom, reče: „O, ali ste že tukaj, oče Kobencelj? Kako je kaj v Ovčjem gradu?“

„Vse prav,“ odgovori Kobencelj, „le sušo imamo. Kako je kaj z Lipetom?“

„Dobro,“ pravi cesar.

„No, saj je bil pa tudi vedno ubogljiv,“ pravi Kobencelj.

„Ali veste, oče Kobencelj, da sem truden,“ pravi cesar, in se vsede za mizo poleg Kobencelja, „in tudi skoro lačen,“ nadaljuje; „dobro bi bilo kaj južinati. Ravno prav, kakor vidim, prinesli ste tudi ta pot kraškega sira; prav dober je, takoj ga hočemo načeti.“

Cesar pomigne strežniku, da prinese kruha. Kobencelj pa hitro odveže bisago in privleče cesarski sir iz nje. Potem seže v škorenj po krvač, prekriža sir in ga kar črez pol prereže. Cesar odčesne z nožem velik kos in ga prav slastno pojé. „Dober je,“ pravi on.

In Kobencelj pristavi ponosno: „Saj veste, Visokost, da ovčjegrajski župan ne nosi slabe robe na Dunaj.“

Prinesó tudi vina v črnih steklenicah in kozarce vse pozlačene. To pa Kobencelju ni kaj dopadlo, ker se je takrat na Krasu le iz majolke pilo in se je lahko brez skrbi potegnolo; a iz kozarca piti ni prav dobro,

ker se vsak požirek pozna; posebno gospoda, ki ima bistre oči, preračuni vse, ako ubogi kmet enkrat preveč potegne.

Tako sta tedaj sedela pri južini.

Kar na enkrat prijašejo na dvorišče štirje konjiki. Sivkaste konje so imeli in čudno čudno so bili oblečeni; takih še Kobencelj nikdar ni videl, tudi v Trstu ne. Bili so pa tudi grdi ljudje, kakor nekaki pesoglavci. Takošni neki morajo biti Turki, misli si Kobencelj. Posebno pa eden, ki je bil videti višji med njimi, zdelo se je Kobencelju, mora biti iz rodovine onega Turka, kateremu je bil njegov stric, ko so šli zadnjikrat v Bosno nad Turka, glavo odsekal; dobro ga je bil ranjki stric večkrat popisal, in prav tak res je bil ta Turek. Kobencelj se ni dosti zmotil. Kmalu stopi oni višji pred cesarja in mu izroči skrinjico in tudi pismo poslano od samega turskega cesarja. Cesar odpre pismo in bere, da mu Turek kot prijatelju pošilja v skrinjici posebno dragocenost; tudi ga prosi, naj skrinjico sam odpre. To se zdi cesarju malo sumljivo. Umišlja in umišlja, ali bi hotel odpreti ali ne. To bi bilo vendar preveč, misli si, da bi me sam turski cesar za norca imel! Že je začel odpirati, kar povzdigne glas previdni oče Kobencelj, župan ovčjegrajski:

„Visokost, kaj treba Vam odpirati? Imate dosti strežnikov, naj pa eden od njih odpre. Že itak Vam ne more nikdo vzeti tega, kar je noter, saj ste cesar!“

„Pametno govorite, oče Kobencelj,“ odgovori cesar in pokliče služabnika, naj odpre skrinjico. A glej, komaj ko jo odpre, sproži se v skrinjici, in pri tej priči ubije strežnika in raznese celo skrinjico na sto in sto kosov.

„Sapa turska!“ pravi oče Kobencelj. „Vrag turski! čakaj, drugo leto imaš vojsko,“ togoti se cesar. Štirje Turki pa zbežé pri tej priči kakor blisk, zastonj bi bilo za njimi udariti jo.

„Zdaj pa, oče Kobencelj,“ pravi cesar zvečer pri večerji, „zdaj pa kar si koli izvolite, Vam prav rad dam, tudi ako hočete Vi in vsi Vaši priti iz Ovčjega grada k meni sèm na Dunaj; prostora imamo dosti v hiši.“

Kobencelj pa se odreže: „Visokost, imam že vsega zadosti do smrti. Jaz ostanem še nekaj dnij tukaj pri Vas, potem pa pojdem domú, ker imamo še letos orati za repo in ajdo; potem pride kmalu bendima, in veste, Visokost, da kdor ima dosti trt, ima v bendimo tudi dosti opraviti. Sicer pa ostane tukaj pri Vas moj sin Lipe, Lipe Kobencelj iz Ovčjega grada.“

Te zadnje besede si je cesar posebno dobro zapomnil. To se je kmalu poznalo. Lipeta so naprej in naprej spravljali, dokler niso iz Kraševca Kobencelja naredili — grofa Kobencelja, čegar ime še v dunajskem „Cobenzlu“ živi!

Ivéri.

Od suhega trsa grózdja ne hóti,
In ako ga néma se ne togóti.

Dovólj sem sklanjal „raka“ in „ribo“!
Písáva tega, brate, ne kaže,
Nevednosti mnogo še vidim hibo,
Če temnoglédost se mi ne laže,
In jezikoslovske ostrósti šibo,
Ohólost zasluži tvoje baže.

Razvil pred očmi si nam svoj pergamen
Poglédite, kakšen je mož učen!
Poslušal si dolgo sól učenjáke,
A „lumen mundi“ še vendar nisi,
Kar vsiplješ jih v déžel, brez cene vsake
Vsi tvoji mnogi so spisi.
Osladnih knjíg za kónjski nam tóvor
V nesmrtnosti snù spleteníci,
Nevrednih senèc nigdár ti ne diči
Književniške slave dehtéci lõvor.
Pisárski urójen tebi ni duh,
Ubog je, dolgočasen in suh.
Umételjnik bodi star ali mlad,
Kdor néma, ničesar ne more dajáti,
Le genij mislij nesmrtnih sad
Podaja v jezika posodi zláti.

Bogú z desnico kadilo zažigaš,
Hudiču v pozdráv z levico mígaš,
Obéma ustrézati, ljubeč, ne gré,
Vsak njiju célo tírja sréč.

Poete prve grške, rimljanske,
Takisto poznam velikane slovanske,
Angleške, francoske, vlaške in španske,
Takisto zvezde germanske;
Umévati jih sem dókaj se trudil,
Njih spisom nesmrtnim se čúdom čudil;
Kedár naj pokažem svétu Muzo,
Stidéč se ne počéпам v koruzo,
In resnim ljudém, ki strogo sódijo,
Zvenéci gránesi moji gódijo,
A pevcev nekdanjih svitla slava
Kot jutranja zárija se razbegáva,
In duša kipí mi veselo-nemírna,
Ter neizrečna objema jo tožnost,

Vso pesniško svojo čutim ubožnost,
 Ko búkvice premišljam drobne,
 Skrovišče dušne mane sladké:
 Nesmrtno pesni mojstra Preširna.

Dovólj je Preširen sam se proslávil,
 Najlepši sam spomenik si postavil,
 Zató ga menj z besedo slavimo,
 A toli več pri njem se učimo,
 Da prava ljubezen domovínska
 Ni samoljubiva, ne svetohlínska,
 Naróda sreča nje svítli je vzór,
 In v sami sebi svoj íma izvór.

Da bratski drúžno bi se gostili
 Samí ste láskavo njega vabíli,
 In ko je srčno vesel príšél,
 Ne vidi stola, kamor bi sél;
 Srdít pokríválo na glávo je dél,
 Drugám so koráci se nóg obrnili,
 In vi samí ste jeli in pili.

Povablencem sédežev odločíte,
 Potem jih tekár v gosti vabíte,
 In ako dostojno možjé so opravljeni,
 Recíte jim srčno: bodíte pozdravljeni!

Zastárana že je pesen o slogi,
 Bog hótél, da v našem žíje krogi!
 Oholo poštenih ljudj ne prezirajmo,
 Prijazno k sebi jim duri odpirajmo,
 Značajen po svoje se kaži vsák,
 Kdor koli resničen je narodnják.

Nevolja naglo vzkípí in jeza,
 In zloben prijatelj prijatelja dreza,
 A kder ljubezen v rojácih umíra,
 Očínske slave se hrám podíra.

Zató ne črtímo se, bratje, níkari,
 Neslavni in slavni, mladi in stari
 „Svetó služímo očini sveti“,
 Če združeni sejemo, bode kaj žeti.

Podpíráj, sreča, strastí slabóst,
 In brž ti ukaže: nad mirno vodico
 Polóži korakom v pospéh brvíco,
 Potégni črez vzbúrjeni ócean móst,
 Razmákni goré mi,
 Ter vgládi stezé mi,
 Če hitro na mesto željá ne dospém,
 Od koprnenja umrém!

In ako smoter doségla svoj,
 Nikoli bi strast si ne rekla: stój!
 Vihrálka nasičjenja ne pozná,
 Naj slugi nebó in zémľjo imá.

Nikoli strast ne ostavi človeka:
 Pristópi, ko mu življenje zazóri,
 In sprémľja ga, dôkler si v gróba prostóri
 Počítje, truden zemskega teka.

A kedar jezóve strast prodére,
 Oglási nezgode se „miserére“.

Ljubezen me do resnice svete
 Zvabila je med slovenske poete,
 Ne hrepenenje po níčni slavi,
 Ki drevi umrè, porojèna davi.
 Besede moje, ki sem jih sejál,
 Da v srcih blagih pognale bi kál,
 Da v ljudstvi se našem prosveta širi
 In vmólknejo zló budéci prepiri:
 Ta želja mene zvestó povsodi
 Po trnjevi pesniški stezi vodi.
 Če že sem dosegel kaj, ne vém,
 Če nič, obupati vendar ne smém,
 A ti, prijaznivi genij moj,
 Vsegdár kot doslé mi na pómoč stoj,
 Kedár srdita vkrog mene se zvija
 Podlósti ostudna zmija.

Ubožec, kdor mora domá žedèti,
 Ljudij in življenja ne pozná.
 A kdor je mnogo hodil po svèti,
 Domóv se vrne lehkò brez srcá.

Epilog.

Če je katera „ivérj“ téh
 Frdó priletéla kómu v lice,
 Zatéri nevoljo, pokaži sméh,
 In réci: saj niso jekléne pušice!
 Ne grešnik, zopern je meni le greh,
 Sovražnik odločen sem krivice.
 In ko bi pušice bile sáme,
 Saj mnoga njih méri tudi — náme.

Jos. Cimperman.

Bosenske zanovétke.

Spisal *Rajko Perušek.*

(Dalje.)

VII.

Klanjanje, post, avdes ali abdest in „sevap“ so glavne naredbe in glavni obredi, katerih se vsak mohamedanec, kakor sem o prvih treh ob priliki pokazal, dosta strogo drži. Koran ponavlja na brezštevilnih mestih, da je vernik dolžan svojemu bližnjemu dobrote izkazovati, da si na ta način zasluži mesto v djenetu ali raji, kjer so „cvetoče livade namakane od bistrih potokov in kjer se bodo pravedni družili s čistimi ženami“. Kar tedaj človek stori, bodi si v občo korist, bodi si v pomoč pojedinca z namenom, da si spasi dušo, to se zove „sevap“. Slovenci nimamo za ta pojem izraza, najbolje mu odgovarja srbska beseda „zadušbina“. Kar stori človek za obćenito korist, posebno za vero, ali da konkretno govorimo, za cerkvene potrebe, to je „hair“, miloščina pa, ki se daje siromakom, „sadaka“. Plačilo, katero človek za te dobrodelfne čine od Boga dobiva, pa je „sevap“, slovenski bi rekel „odveza“. —

Kdor tedaj siromaka hrani, kdor daje miloščine, kdor potnikom in ubožcem daje prenočišče (na konak prima), ali v obče kakoršno koli dobroto skaže, ta stori zaslužno delo, koje se mu za sodnji dan v dobro vpiše. Z verskimi obredi spojeno je nasičenje siromakov ob praznikih, tako na pr. ob Kurban-bajramu, v kojej dobi se janjci koljejo in siromakom delé. Isto tako tudi običaj, da se džamijam darujejo kože zaklanih janjcev in sveče.

Veliko večje važnosti nego li te pojedinim ljudem učinjene dobrote so dobra dela, ktera se storé na občo korist.

Vsak mohamedanec je obvezan na leto vsako štirideseto paro (piaster ali groš ima 40 par) t. j. štirideseti del svojega premoženja darovati v koristne svrhe. Zategadel so pa tudi vse javne koristne naprave delo posameznikov.

Take javne naprave so v prvej vrsti cerkve ali džamije. Ni se tedaj čuditi, kako so nastale tako mnogobrojne hiše božje, ker vsaka „mahala“ ali okraj, katerih je v Sarajevu več nego sto, ima po eno ali po dve džamiji. Sevéda niso vse enake. Nekatere so jako neznatne in imajo leseno munaro (stolp), zato je pa tudi dosta velikih in krasnih džamij. Ali s tem, da je cerkev sezidana, še ni dovolj, kajti cerkev brez duhovnika je nesmisel, a zahtevati se tudi ne more, da bi si stanovniki mahale vzdržavali duhovnika. Zato je utemeljitelj džamije prepustil cerkvi primeren kapital, bodi si v gotovini, ali običajno v nepokretninah (na pr. hišah, poljih itd.).

da more o dohodkih živeti duhovnik in njegova družina, pa da se od obresti glavnice tudi stroški za crkvene potrebe, kakor so sagovi (teppiche), sveče, olje in poprave zalagajo.

Z vsako džamijo spojen je tudi „mejtef“ ali mala šola, v kateri se deca arabski pisati in čitati in koran na izust (moj kolega Hafiz Šakir Tuzlić pravi: „iz trbuha“) recitovati uči. Da onih molitev in izrekov ne razumevajo, je naravna stvar, ker jim je jezik neznan, in čestokrat tudi učitelj dosta več ne zna.

Ako je džamija bogata, je eden duhovnik „imam“, ki božjo službo in crkvene obrede opravlja, drugi pa je „muezin“, koji z munare vernike na molitev kliče. I eden i drugi pa mora biti „hodža“ ali učitelj. „Imam“ je nekako naš župnik, muezin pa njegov kaplan. Ako pak je siromašna, mora ena oseba službo i enega i drugega opravljati. Obično je spojeno s tako službo pravo nasledstva, tako da podeduje sin od očeta službo in uživa dohodke od ustanove. Da je z vsako džamijo tudi stan duhovnikov spojen, je iz rečenega razvidno.

Pri vsakej džamiji je razven tega odrejeno mesto za „mezar“ ali pokopališče. Dalje ima skoro vsaka džamija „česmo“ ali studenec, ki je na pr. pri Usren-begovej džamiji jako krasen. Iz kamenenega bassina, ki je z umetno izdelano, železno mrežnato streho pokrit, teče v mnogih cevih voda v korito, kjer se Turci pred klanjanjem umivljejo. Mnoge džamije imajo tudi banje ali kopeli v lasti, ktere v zakup dajejo. Kdor hoče kaj posebnega storiti, utemelji pri džamiji „medreso“ ali bogoslovno šolo, pa mora tudi za učitelje ustaviti primerno glavnico. Naposled more biti z džamijo spojena tudi ustanova za siromake. Pri Usren-begovej džamiji na pr. dobiva vsak potnik, ktere koli je vere, skozi trideset dnij hrano in prenočišče ter se razdeli vsak dan med ubožce določeni broj kruhov. Vsaka taka naprava ima svoj posebni zaklad, iz kterega se stroški za popravljanje in vzdržavanje take naprave namirujejo (poravnavaajo).

Isto tako se ustanovljajo „tekije“ ali samostani za dervise, kterih pa ni, hvala Bogu! v Bosni velik broj.

Vsa ta zemlja, ki je poklonjena crkvam in samostanom, je tako obsežna, da vakupu (vakuf-u) — tako se zove to crkveno posestvo — skoro tretji del cele Bosne pripada, pa se zato mnoga mesta v Bosni po njem imenujejo na pr. Varecar Vakuf, Kulen Vakuf, Doljni-, Gornji Vakuf itd. Premda je pa to posestvo tako ogromno, vendar nima država od njega nikakve koristi, ker se po privatnih ljudeh s tem premoženjem jako slabo gospodari, in ker vakup nikakoršnega davka ne plačuje. Ta zemlja je tako sveta, da se ne more odkinoti od džamije, temveč ako se ima kako zemljišče prodati, mora „muftija“ izpričati, da ni prodaja takega zemljišča proti šerijatskemu ali božjemu zakonu, ter svojo „fetvo“ (dozvoljo) dati. Ali še tudi potem mora posestnik vsako leto, če tudi

prav neznatno svoto džamiji plačevati, da se zna, da je to vakupsko zemljišče.

V kategorijo obče koristnih naprav ima se prištevati tudi zidanje cest in kaldrmljenje ulic. V Sarajevu niso samo vse nebrojne ulice kaldrmljene ali taracane, nego celó nekoji poti v bližnja sela. Ali ta tlak je grozovit in človek mora jako paziti, da se mu na gladkem kamenu ne spolzne, ali da si ne zlomi ali vsaj ne zvije noge stopajoč po neravnem tlaku.

Ta sevap opravlja se tedaj po zakonu, ki zahteva, da ima vsak štirideseto paro žrtvovati v pobožne ali koristne svrhe. Kdor ima malo premoženja, deli miloščino, kdor ima veliko, ustanovlja pobožne in koristne naprave. Da ne daje vsakdo drage volje, je naravna stvar. Zato se pa marsikteri bogataš na tihem pogodi z dotičnim erkvenim dostojanstvenikom, da mu za dober bakšiš (dobro roko, trinkgeld) olajša izpolnitev dolžnosti.

Ali tudi o drugih prilikah običavajo Turci posluževati se tega sredstva, da si od Boga milost izprosé, na pr. v težkih boleznih ali za umrlih rojakov duše itd.

Napomeniti mi je pa še eden originalen način, kako se „sevap“ opravlja.

Znana stvar je, da se skitajo po ulicah orientalnih mest neštevilni psi. Vsaka mahala ima svoje pse, in gorje onemu psu, kateri zablodi po nesreči iz svoje mahale v drugo. Hipoma se vzdigne vsa pasjad na tujca ter ga neusmiljeno ranjenega prepodi iz svojega okroga. Skoro polovica teh psov je osakačena: temu manjka oko, onemu uho, tretjemu nos itd. Ti divji psi, ki nimajo nikakega gospodarja, obavljali so za turske vlade nekakim načinom službo živinodera ter so bili za sanitarne odnošaje dosta koristni, kajti oni so vsako krepano živino, ktero so ljudje navadno na ulico metali, hipoma raznesli ter požrli in na ta način mesto obranili boleznij, ktere bi bile morale nastati, ker se je puščala mrhovina na cesti ležati. Zato so pa tudi Turci instinktivno to pasjad trpeli ter se jako pobunili, ko je avstrijska policija zaukazala, da se imajo ti psi otrovati. Turčina tak pes nikdar ne napade, pač pa so se posebno po noči zaletavali v naše ljudi. Tudi inace niso flegmatičnega Turčina smetali, pač pa so bili našim na potu. Ko so jih tedaj trovali, rekel je eden Turčin: „danes pse, a jutre bodo nas!“ — Živinarja, ki je nadzoroval to otrovanje, spremljala je vedno straža policajev, ker se je bal, da bi ga razjarjeni Turci ne napadali. „Ta i psi so božje stvorjenje!“ govorili so. Sedaj so ti divji psi većinoma izginoli, čemur je pripomoglo uničevanje z otrovom, pomanjkanje hrane in pa pasji davek, ki se je v Sarajevu uvedel.

Ker so Turci jako praznoverni, zatorej misli človek, ako se mu je kaj neprijetnega sanjalo, da je to božja opomena, pa da mu je treba ta greh,

ako si ga tudi ni svest, s sevapom popraviti. Zato se je s svečenikom džamije posvetoval in po premoženji večji ali manjši broj kruhov nakupil, pa s tem one skitajoče se pse nahranil, da se na ta način greha oprostí. Morebiti, da nekteri praznoverci tudi verujejo v preseljevanje duš v živali; tako na pr. Turci ne ubijajo človeških parasitov, ker so to duše grešnikov, ktere se bodo na sodnji dan v runo jarca uvlekle, ki jih bode potem iz pekla iznesel. Zato bi bil „jazuk“ (greh) ubijati te nežne živalice!

VIII.

Naše krasotice, omožene in neomožene, posebno ako so lepe in bogate, smejo se pribrajati najsrečnejšim stvarom na zemlji. Vse jih pazi, vse se jim klanja, vse se jim laska, ves moški svet se zá-nje otima ter se trudi pripravljati jim vsakoršne zabave, kajti plesovi in druge veselice so se vendar le za ženski svet iznašle. Ako človek turske žene in njihovo življenje primerja z onim naših krasotic, mora jih globoko pomilovati. Drugo pitanje pak je, je-li se turske žene tudi same tako nesrečne čutijo. Jaz bi dejal, da ne, ker „ignoti nulla cupido“. Njihova vzgoja je tako ustrojena in njihov dušni obzor tako tesen, da niti ne morejo uvidevati nedostojnega svojega položaja ter si drugega želeti. Edino, kar jim morda samim ne ugaja, je to, da se oženjene ni daleko tako prosto gibati ne morejo, kakor neoženjena dekleta, premda so tudi tem ozke meje postavljene. Za vse to pa jih odškoduje v nižjih stanovih okolnost, da jim ni v krogu družine ni z daleka treba tako mučiti se ter moža podpirati pri oskrbljevanji družine, kakor delajo to krščanske žene, kar jim pa v Bosni pri obstoječih socialnih in agrarnih odnošajih večjidel tudi nujno ni. Posledica pa je zopet, da so one žene, katerim možje pomró in katerim niso zapustili nikakoršnega premoženja, primorane beračiti, ker jim znanja, energije, a posebno potrebnega delokroga manjka.

Kedar moška deca nekoliko doraste, postane samostalnejša, nego li mati sama, ter ima v hiši tehtnejšo besedo od matere, premda se ne dá tajiti, da je tudi pri mohamedancih materno ime v velikej časti. Ali dekleta morajo v hiši vsa opravila opravljati. Njihova zadača je, da v kuhinji pomagajo, da perejo, deco pestujejo, sobe pometajo in kar je sličnih opravil. Ker se sme mati le zamotana na ulici pokazati, zato jej je nadležno vselej oblačiti se, in tedaj morajo pa dekleta, katerim ni treba obraza zamotavati, dokler imajo starejšo za možitev godno sestro in dokler niso same možáte, vsa posla izven hiše opravljati. Vendar je tudi njihova obleka dosta nespretna, kajti one pokrivajo glavo z veliko pisano ruto, ktera jim preko hrbta visi in ktero morajo barem z eno roko držati, da jim je veter ne odnese. Sicer se pa bolj odrastena dekleta v označenej dobi tujcem brezuvetno, domačim mohamedancem pa o posebnih redno zbivajočih se prilikah skrivajo. Obično dekleta tudi deteta nosijo, kedar

žene z njimi v pohode gredó ali pa o drugih prilikah na cesto stopijo, kajti samim bil bi ta posel neugoden, ker morajo ne samo obraz, nego tudi roke skrivati in bi se tudi inače v široke haljine pri hoji zapletale. — Sevéda, ako je družina bogata, ima dosta služkinj, katerih ne izbirajo samo iz mohamedanek, ampak tudi krščanskih deklet, in ktere ondi imenovane službe opravljajo. Često oskrbljujejo siromašne bule (turske žene) in vdove službo pestunj. Sicer pa opravljajo hčere bogatih Turkov razna ročna dela, dočim jim obleko terzije (krojači) delajo. Razven tega pečajo se tudi z vrtnarstvom.

Ker je Mohamed zapovedal, da se ima vera občenito poučavati in učiti, držé se Turci strogo tega zakona in malo jih je, ki ne bi vsaj nekaj čitati in pisati znali. Za ženske ni to tako neobhodno potrebno, ker se večjidel domá učé, ali pa jih poučava kakva žena, tako da se naučé crkvene obrede in molitve na izust, katerih pa sevéda nič ali le malo razumejo. Žene, ktere bi pisati in čitati znale, pa so le jako redke.

Ker je fiziološko srce pri bosenskih mohamedankah uprav tako ustrojeno, kakor pri drugih ženskah, zato ni dvojbe, da tudi ono srce, koje v pesništvu vseh narodov kakor tudi v realnem življenji toliko ulogo igra, pri Turkinjah baš tako bije, kakor pri naših krasoticah. Tudi njim se srce unéma, tudi one vzdihujejo, plačejo in kar je še sličnega opazovati pri pravej ljubezni. Vendar je ta ljubezen nekterekrali precej prosajična, drugekrat nas zopet spominja srednjeveškega romanticisma. Često se namreč samo stariši med seboj pogodé in njihov ugovor je fait accompli za mlade ljudi. Zopet pa se taka ljubezen v skrivnem goji, in ako niso na pr. roditelji kakega dekleta z ženinom zadovoljni, otme jo junaški ljubimec. V takih prilikah sevéda mora ljubimec jako oprezen biti, kajti hitro ko se sorodniki otetega dekleta prepričajo o stvari, hajdi za njim v potero in srečen on, ako barem svoje premda polomljene kosti spasi in si življenje reši. Bratje in oče čuvajo namreč ljubosumno dekleta in se brž razjaré, ako kdo, posebno tujec, preveč ostro dekletu v oči pogleda. Ako momek srečno z dekletom pete odnese, zaroči se z njo in stariši se morajo potem nolens volens z gotovim činom sprijazniti! Ne gledé pa na imenovana dva extrema, zaprosi obično mladenéč dekleta za ženo ter jo dobí, a v nasprotnem slučaju si pa drugo poišče.

Da se mogó mladenéči z dekleti spoznavati, oblečejo se v petek, ki je njih svetek, praznično pa se klatijo po ulicah ter pred vrati onih hiš, v katerih znajo da so mlada dekleta, postajajo ter jih kličejo, da pokukajo skozi oknica, ktera so sevéda z leseno mrežo na pol zakrita, ali pa celó nos skozi vrata pomolé ter brže zopet izginejo, da imenovano igro neštevilna pota ponové. Tu imamo tedaj prave pravcate podokenske promenade. Mladenéči strpljivo čakajo, vsaktere šale zbijajo, katerih mnoge pa niso baš najfinjše, kakor pri naših fantih, kedar vasujejo. Kedar se pa

naveličajo, gredó dalje in tam zopet svoje ljubimkanje ponavljajo. To je ono glasovito ašikovanje (ali čosanje od čoso, nebrkat mladič).

Kedar mladeneč kojega dekleta resno „obegeniše“ (se v dekleta zaljubi), onda ostavi društvo ter gleda, da se za naprej sam z dekletom razgovarja, kar mu je pa zopet le tako mogoče, da je ona na polzakritem oknu. Sicer pa mohamedansko dekletu ne dá ljubimcu, da se je pritekne. Videl sem enkrat zanimiv prizor. Devojka je stala za plotom, a takraj plota slonel je mlad Turčin ter vso svojo zgovornost upotrebljal, da bi bližje k njemu prišla. Zastonj se je mučil, tako da je jezen odšel. Dekle je bilo resno vá-nj zaljubljeno; ko je tedaj odšel, naslonila je glavo na plot in solze so jej stopile v oči, ker jej je sramežljivost velela odbiti prošnjo ljubimcu. Ko pa mene zagleda, zbeži kot plaha srna.

Ako je dekletu trdosrčno, skuša jo mladeneč na vse mogoče načine zá-se pridobiti. Tudi Turci poznavajo vse one attitude, ktere zaljubljeni upotrebljavajo; tudi oni polagajo roko na srce, vzdihujejo, pa ako tudi serenad in podoknic ne delajo, vendar pesni recitujejo ali pa poetične fraze deklamujejo. Tako na pr. je nekdo pod oknom svojega dekleta takó-le svojo ljubezen očitoval: „Da je srce piljenica (deska), a ljubav tvoja oštar nož, htio bi biti piljenicom, da me tvoja ljubav sieče.“ Isto tako jim vsakojaka laskajoča imena davajo, na pr. dilber dušo moja, džanum aman (za Boga, draga!) itd.

Da se način ašikovanja v ničem ne loči od našega, pišejo se tudi ljubovna pisma. Ali ker je mohamedanskim devojčicam umetnost pisanja skoro popolnoma neznana stvar, zatečejo se po pomoč k „čatibom“ (javnim pisarjem, ki imajo svoje kolibe na trgih, pa si s svojo umetnostjo kruh služijo), katerim edinim morajo tajnosti svojega sreca odkrivati.

Na iztočnem kraju Sarajeva, kjer so vrtovi, shajale so se v prejšnjih časih turske devojke in turski momci na ašikovanje. Pripoveda se, da je pred mnogimi leti pašin sin, ki je bil na trdnjavici, ki stoji na strmej pečini nad imenovanim krajem, žestoko zaljubil se v dekletu, katero se je v krogu svojih drugaric zabavalo. Klical jo je, je-li ga hoče ljubiti. „Ako skočiš z one pečine tu doli k meni, hočem biti tvoja verna ljuba,“ odgovorila mu je. Mladi mož se ni obotavljal in odvažno skoči z grozne visočine med dekletu. Nekteri pravijo, da se je takoj ubil, drugi, da je popolnoma nepoškodovan na noge skočil, pa si tako dekletu zaslužil. Od tega časa se imenuje ono mesto „ašik-mahala“ ali „trg ljubavi“. — Tako ognjenih ljubovnikov želim jaz našim krasoticam, s takimi se bodo mogle ponašati! —

Ko se Turkinja za moža uda, onda živi samo zá-nj ter prestane vse občenje z drugimi moškimi. „Kaduna“ (gospa, omožena ženska) pride v „harem“ t. j. svetinjo. O socijalnem življenju pri teh razmerah niti govora ni. Žena sme samo z ženami občevati, jedva da jej sme brat in

oče videti obraz. Gotovo je položaj bogatih Turkinj še neugodnejši, nego li siromaških, kajti potonje se vsaj z domačim delom zabavljajo, dočim bogate lenobo pasejo ter jim je edina zabava čevrljanje s služkinjami in prijateljicami, pušenje cigaret in lepotičenje. Tudi domá so bogataške dragoceno oblečene, z zlatom in biserjem posute. V dokaz, da jim ni treba delati, barvajo si nohte in dlani z rudečo barvo, pa si tudi z rumenilom in belilom mažejo obraz. Nekteri pravijo, da si bojadišejo dlani in nohte v to svrhu, da bi jih posle smrti Bog spoznal, da so Turkinje, kedar bode veliki kijamet ali sodnji dan.

Ker je to življenje jako dolgočasno in ker so spomini na prejšnje ašikovanje toliko živejši, kolikor je njih položaj dolgočasnejši, obračajo se tudi v zakonskem stanu rade po lepih možéh, sevéda le skrivno, ali pa skozi oknica na mimogredoče kukajo, ker so silno radovedne. Ali z njimi ašikovati ni varno, kajti gorje ti, ako bi te zasačili; ubili bi te, kakor tudi preljubnico (ehebrecherin). V tem oziru so Turci solidarni, pa i žena sama bi te upropastila.

Zakonska zvestoba turskih žen in v obče njih čudorednost je pripoznana, premda bi človek mislil, da jih mora mnogoženstvo njihovih mož poticati, da si i one iščejo razven svojega moža zabave. Ako so tudi žene enega moža kdaj ljubosumne, vendar je tudi dosta primerov, da popolnoma složne med seboj živé. Posebno ako je prva žena nerodovitna, ali ako ne rodi sina, nima čisto nič proti temu, da si njen mož vzame še drugo in tretjo ženo, da mu rodi zaželenega sinú.

Pri vsej tej zvestobi in čudorednosti pa ne manjka primerov, vsaj v Sarajevu ne, da se mora mnogo mohamedanek omoženih in neomoženih pribrajati onej vrsti ženstva, ktero v olikanej Evropi običavajo nazivati „ces dames“. — Ta prikazen je po mojem mnenji neizogibna zla posledica evropske civilizacije, ki ima, kakor vsaka stvar dobre, ali žalibog tudi slabe straní.

(Konec pride.)

Obraz rožanskega razrečja na Koroškem.

Spisuje *Janez Scheinigg*.

I. Spolnik.*

Spolnike je prevzel rožanski govor z drugimi razrečji vred iz nemščine; v književno rabo jih je Truber uvedel, in preteklo je več ko celih dveh stoletij, da se jih je slovenščina do dobra iznebila. Določni spolnik, ki se le uporablja, ako je samostalniku še prilog pridejan, slove *tö* za vse

* Glej „Kres“, 1881, štev. 7. sled.

spole in sklone; nikdar torej ne čuješ: tō šiša, tō otrò', temveč samo šiša, otrò', ali pa tō nóva šiša, tō mín'n' otrò'; gen. tō nóve šíše; gen. plur. tō dórah díel = dobrih del, dat. vsàm tō dóram díelam; na tō véleam zvon"; isto tako se pridruži prilogom, ki stojé namesto samostalnika, na pr. bueh je pravíen sodní', vsè tō dóre povóna n vsè tō húde poštráfa. Nedoločnik se glasi: an, anà, anù (ali anò, an") in se sklanja kakor prilog.

II. Samostalnik.

Moška sklanja: sing. hváp'e, hvápea, hvápe', hvápea, pr hvápe', s hvápeam; dual. hvápea, hvápeov, hvápeama, hvápea, pr hvápeah, s hvápeama; plur. hvápe', hvápeov, hvápeam, hvápee, pr hvápeah, s hvápe' (s hvápeóm').

Ako pada naglas na končnico, izgovarja se v sklonilu samoglasnik *i*, nikdar pa ne *u*; na pr. zuen, dat. zvon", loc. na zvon", nom. plur. zvoní.

Ženska sklanja: sing. lípa, lípe, líp', lípo, pr líp', pod lípo; dual. líp', líp, lípama, líp', pr lípah, mađ lípama; plur. lípe, líp, lípam, lípe, pr lípah, pod lípam' (pod lípóm'). Celovška okolica govori tudi acc. in instr. sing. z zamolklo končnico: líp' = lípo, pod líp'; 'ráv' s'm pradáv = kravo sem prodal; nóv' míz' = novo mizo; líp' dečv' = lepo dečvo.

Z naglašeno končnico sklanjaj takó-le: sing. horà, horè, hor", horò, v hor", pod horò; plur. horé, huer, horàm, horé, po horàh, za horám"; sing. vodà, vodè, vod", vodó, na vod", za vodò; plur. vodé, vued, vodàm, vodé, po vodàh, mađ vodám'.

Nom. acc. sing. m"š; gen. dat. loc. míš'; instr. z míšjo; dual. nom. gen. acc. míš'; dat. instr. míšama; plur. nom. gen. acc. míš'; dat. míšam; pr míšah, z míšóm' (z míšm'). Sing. rieč, rōčf, rōč", z račjò; plur. rōčf, rōčf, rōčém, rōčf, pr rōčfieh, z rōčmí. —

Srednja imena: sing. mést', mésta, mést', v mést', za méstam; dual. míest', míest, míestama, pr míestah, z míestama; plur. míeste, míest, míestam, pr míestah, z míestóm'. — Bvahú (blagó), bvahá, bváh', pr bváh', z bváham. M'sú, m'sá, més', pr més', z méšam (m'sám). Poljanci pa govoré: bváh', bváha; ms', msa (naglas je na *m*), i. t. d.

Opazke: 1. Dvobroj se izgublja v narodnem govoru; razven v imenovalniku in tožilniku govoré Rožanje množinske oblike mesto dvojniskih, dà celó združene s števnikoma *dba* in *oba*; na pr. z dbéma vólóm', z obéma 'úenj', z dbéma dravés', z obéma otrúeč'.

2. Dvobroj in množina srednjih imen se strinjata z žensko sklanjo istih brojev. Nom. in acc. dual. sklanjata se tudi po moškem spolu: *dba* 'olésa ali dbi 'olés'.

3. Debla na *m* sklanjajo se takó-le: sing. bréme, bréma, brém',

na brém', pod brémam; plur. bréme i. t. d.; pléme, pléma; séme, séma; vréme, vréma; le j'mé, j'ména se sklanja pravilno.

4. Debla na *s*: dróvú, dravésa; 'ovú, 'olésa; nóbú, níebōsa (pl. nabése); tóvú, talésa; v'ú, v'ésa; v'hú (uho), gen. všéta; za v'séte ha je strésov; v'sétujak - uholaz.

5. Debla na *t*: daklè, dakléta; jáhnje, jahnjéta; prasè, praséta; p'schè, p'schéta; talè, taléta; žrobè, žrobéta; parè - pero, gen. paréta, parét', na parét', za parétam; plur. paréte, parét, parétam, paréte, na parétah, za parétóm'; dimin. parat'cè - peresce, parétnca.

6. Ženska debla na *v*: brítva (glej Kres I. 461); enako se sklanja brōs'ōv, cír'ov. Druga sklanja je: sing. zíbōv, zíbale, zíbōl', z zíbalo (ali pod zíbōvjo); plur. zíbale, zíbal, zíbalam, v zíbalah, z zíbalóm'; póstl, gen. póstale, za póstalo; bú'ov, gen. bú'ale; 'órov - kopel, gen. 'ópale; pís'ov, pís'ale.

7. Oblik: fantje, možjé; gradovi, sinovi, razrečje nima. Tudi množinskih roditeljkov brez končnice in z zategnenim glasom je malo: otrúé', 'uenj.

8. Moška imena na *a* sklanjajo se po ženskej slanji: možína, starašína, očà, Tóma, Józa, Hónza i. t. d.

9. Omečenje goitnikov; prim. Kres I. 414 in 415.

a) V loc. sing. se zmežuje končni *k* moških imen v *c*: v Otóe' - v Otoku, po trávné', v Rožéc', v Blác'; a vendar se tudi rabijo neomečane oblike, vzlasti pri zasebnih imenih: pr Srabrní', pr 'orenjá', na 'vobú'. V množini se zmežuje *k* v *c* ali *č*: nom. otroc'', acc. otročè, pr otrúčah, z otrúč'; trávné', na trávnče, na trávnčah.

b) Ženska imena mečijo *k* v ednini brez stalnega pravila v *c* ali v *č*: ró'a, róce, róc', na róc'; smré'a, smréce, smrōč', na smrōč'; mó'a, móce, v móe'; v množini pa samo v *č*: nom. acc. ročé, smréce; na ročah, na smréčah.

c) Pred mehkiimi samoglasniki se pretvarja *g* v *j*: šahà - šega, gen. šajè, dat. šaj''; plur. nom. acc. šajé, loc. pr šajäh.

d) *H* se prelija v *š*: stréha, stréše, strōš', na strōš'; plur. nom. acc. stréše, gen. streh, dat. stréšam; po stréšah, mad stréšóm'.

10. V tujkah in po njihovem zgledu tudi v domačih besedah, ki se končujejo na *lj*, utikajo Rožanje, kakor druga narečja, črko *n* pred obrazila; rožanski govor jih ima precej in mi jih hočemo nekaj navesti: évōšpl-na, himpl-na, hartl-na, hrifl-na, 'nōdl-na, 'rumpl-na, 'olésl-na, ladl-na, masl-na, nudl-na, prantl-na, partl-na, študl-na, ščintl-na, šiml-na, šartl-na, šttempl-na, štru'l-na, šretl-na (Schrottmeisel), be'sl-na; — vendar se je tudi ohranila pravilna slovenska sklanja, kakor: črfevl, črfevla, nom. plur. črfevl', v črfevlah; čahl', čahlà; 'rsl', 'rslà; 'rhl', 'rhlà; 'reml, 'rémla, v 'rémlah; púsl, púsla (píle v púslah - Bundfeilen); púntl,

púntla. Da podaljšana sklanja ni prvotno domača, dokazal je Levstik v Janežičevega Glasnika X. letniku (1867) na str. 141 sl.

11. Den, gen. dne (dnu), tudi déna; instr. z dénam; po dne; plur. dni, dní, dném, v treh dneh, instr. s trém' dném'. Oblike, podaljšane z zlogom *ev* ali *ov*, se ne nahajajo. — Máti, mátare, mátôr', z mátarjo; — ščéra - hěi; ščére i. t. d.; — 'ri, gen. 'rí, loc. po 'rj'', s 'rvjó. —

12. Nekaj nenavadnih sklonov in oblik: beseda, gen. plur. besedí; pila, gen. pl. p'li; drvé - drva, gen. pl. drvú; dúri, gen. plur. do dúrov; mív - domov - domú; osterva - ostrv; posterva - postrv; omár, omárja - omara; zabiev, -a - zabel; 'riev, -a - krilo; p''öv - peklo.

13. Krajevna imena s podaljšano obliko *-ane* govorijo se takó-le: Hlínjôn', Hlínjan, Hlínjam (Hlínjanam), Hlínjôn' (Hlinje), v Hlínjah, za Hlínjôm'. Opomniti je, da je ta oblika po Roži prav domača: na pr. Ž'dóvljôn' - Zadovlje, Dúelôn', Hlínjôn', Bróvlôn', Svécôn', Horícôn', Podhorján', Vócôn' - Loče.

III. Prilog.

A) Sklanja: sing. stâr, stára, stár'; stáraha, stáre; stárom', stáröj; stâr (stáraha), stáro, stár'; na stáram, stáröj; s stáriem, s stáro; v dvobroji se rabijo pogostoma množinski skloni, izvzemši nom. in acc., ženski spol pa ima tudi v teh dveh množino: dbi nové flínt'; plur. stár', stáre, stáre; stárah; stáram; stáre; na stárah; s stáröm' (z novám').

Opazke: 1. Gen. sing. masc. ima še skrajšano obliko, kajti *-aha* skrči se v *a*; torej stará, lpáha - lpá, nóvaha - nová, nášaha - našá i. t. d.

2. Loc. sing. masc. se tudi glasi: na nóvom', po stárom', torej enako dajavniku.

3. Nom. sing. srednjega spola ima tri končnice: stár' débv', dor'' dév' - dobro deló; z določnim spolnikom *tõ* pa govorijo: *tõ stáre lét'*, *tõ sliepe v'ú*, *tõ nóve 'ovú*; vsè *tõ dóre*; nekaj prilogov pa končuje na *u*, ki je ali naglašen: *drahú*, *mvadú*, *p'stú* - pusto, ali brez naglasa: *vél'ú*, *mín'nú*. Ako stoji prilog na dopovednem mestu, uporabljate se samo končnici na *u* in na polglasnik: *drövú* je *lpú* ali *dröv'* je *láp'*.

4. Prilogi končujoči na *-ek -ok*, zmeščujejo *k* v *č*, *y* pa se pretvarja v *j*; na pr. *svadé'*, gen. *svadéáha* ali *svadčá*; *svadčóm'*, na *svadčám*, s *svadčíem*; plur. *svadčí*, *svadčáh*, *svadčám*, *svadčé*; fem. sing. *svad'á*, *svadčé*, *svadčöj* (*ö* nagl. z `), *svad'ó*: *nah*, *nájáha* - *nájá*, *nájóm'*, na *nájam*, z *nájíem*; fem. *náha*, *náje*, *nájöj*, *nahó*. Omečenja v *c* in *z* ne nahajaš.

5. Izmed ostankov imenske sklanje hrani narečje: z *lépa*; vendar pravijo tudi: z *lépiem*; isto tako: do *máva* ali do *málaha*.

6. V Rožanskem je splošna navada, da se prilogi iz nemščine dohajajoči brez sklanje uporabljajo; nekaj izmed takih je celó prav domačih,

kakor: všeč, t'sčè = tešč, žòv = žal, naúpa' = naopak, trízbn' = trezbek = trezen; tuji so na pr. žlàht = schlecht, línt' = líntek, lőd' = ledig (sastrà je še lőd' ali lődèna), fovš (ta vera je fovš), fraj, fòrt' = fertig (vse pús'e so fòrt') in še mnogo drugih; tudi deležnik naréd = narejen se ne sklanja: miza je nared, 'ovú je nared, ó'ne so nared. Ta navada se je brez dvombe po nemškem uplivanji razvila.

B) Stopnjevanje. Navadno obrazilo je *ejsi*; izgovarja se *öjs'*, ako pada naglas na samoglasnik *e*, in *ös'*, ako je poudarjen korenski zlog; na pr. pámatn, pámatnös'; módr, módrös' ali modréjs'; pridn, pridnös' ali pridnéjs'; bohát, bohátös' ali bohatéjs'; žlàht, žlàhtös' ali zlahtéjs'; ráhov, ráhlös'; drah, drájös'; dbòv (debel), dbélös'; hvadn, hvadnéjs'; mřzov, mřzléjs'; náhov, náhlös'; naúmn, naúmnös'; svàb, svábös'. Obrazilo *ši* imajo: hud, hújš'; lub, lúbš'; lep, lépsš'; ràd, rájsš'; mřvad, mřvájsš'; vendar tudi tem se prideva obrazilo *ejs'*: h'déjsš'; lúbösš'; trd, trdéjsš'; svàb, svábösš', ne svábš'.

Obrazilo *eji* ni v tem razrečji; obrazilo *ji* pa svoj *j* povprek izgubiva: dovh, dél' = daljši: v'sò' = visok, víš'; níž', níž'; vóz' = ozek, vóz'; tažé', též'; vól'', véč'; 'rad'', 'ráč'; le šřò', šřij'. Končnice *-ek -ok* pa večinoma ne odpadejo: v'hé' = lahek, vščöjsš'; tažé', taščéjsš'; tñjé', tñjčöjsš'; svadé', svadčéjsš'; mhé', mščöjsš'.

Presežna stopnja se obražuje z *naj*: najlépsš', najbúelš' i. t. d.

O p a z k e: 1. Določni spolnik *tö* postavlja govor v presežnej stopnji za členico *naj*: najtölépsš' hvànt, najtödél' césta, najtöníz' stréha.

2. Stopnjevane pridevnike sklanjajo Rožanje takó-le: masc. in neutr. lépsš', lépsšaha, lépsšom', lépsš', lépsšam, lépsšiem; ženski spol ima po vseh edninskih sklonih: lépsš'; dvojina in množina je vsem spolom enaka: lépsš', lépsšah, lépsšam, lépsš', lépsšah, lépsšöm'. To sklanjo nahajamo tudi po Gorenjskem in Goriškem.

3. Zlog *pre*, ki tudi izražuje presežno stopnjo, je redkokrat slišati: ti prazváta moja, pracártan' Jöjž'sš; namesto zloga *pre* govorijo Rožanje, ako nemškemu *zu* odgovarja, vseskozi nemški *z' = zu*, na pr. cvèc = zu viel, cmáv' = zu wenig, c'dóbr = zu gut, c'žlàht = zu schlecht, c'flep = zu schön i. t. d.

(Dalje pride.)

Letopis Matice slovenske za leto 1881.

V Ljubljani 1882, v 8^{ki}, XXVIII in 285 str.

Obseg: 1. Rudolfa Habsburški in dežela Kranjska. Zgodovinska studija; spisal P. pl. Radics. 2. Lessingova in Šekspirova sodba o Židih. Spisal prof. Janko Pajk. 3. Nestor in ustanovljenje ruske države. Spisal Ivan Verhovec. 4. Starost Slovanov v Evropi. Spisal J. Šuman. 5. Staroslovansko prašanje. Spisal J. Šuman. 6. Nekibe. Zgodovinski romantičen obraz. Spisal L. Gorenjec. 7. Ujetnika v Kavkazu. Povest. V francoščini spisal Xavier de Maistre. Prosto prevèl Fr. Orthaber. 8. Petrus Paulus Vergerius in njegovo sodelovanje pri Trubarjevem razlaganju sv. pisma. Spisal prof. Fr. Hubad. 9. Običaji slovanski. Spisal prof. Fran Hubad. 10. Car Aleksander II. in ruski pesnik Žukovski. Spisal J. Navratil. 11. Črtice o gospodarstvenih razmérah Zjedinenih držav. Spisal Ivan Vrhovec. 12. Sava. Zemljepisen obrazec, spisal Davorin Valenčak. 13. Donesek zgodovini slovenskega knjigoznanstva. Spisal Gašpar Križnik. 14. Dve nemški pesni Koseskega. Poroča Jos. Cimperman. 15. Bibliografija slovenska (štev. 1363—1487). Sestavil Ivan Tomšič. 16. Poročilo o delovanji „Matice slovenske“ za 1881. leto. 17. Dr. Janez vitez Bleiweis-Trsteniški; dr. Jan. Bleiweis⁸ (dve pesni Lujze Pesjakove). 18. Imenik Matičinih udov leta 1881.

Incorrupta fides nudaque veritas.
Horatius.

Kakor vseh prejšnjih je tudi tega „Letopisa“ vsebina mnogovrstna in ker se smé naš znanstveni napredek ali vsaj naš razum za znanstvo, kolikor ga hodi v Matičinih knjigah v poštev, baš po tej knjigi dasi ne vselej najgloblje ali vselej najobširnejše in najjasnejše spoznati, že zategadel zasluđuje uvaževanje vsakega, komur je na našem znanstvenem napredku. Najboljši veščaki naši so prav po „Letopisu“ v spomina vrednih razpravah do zdaj bogatili skromno vedo slovensko in zasluđujejo naše priznanje v obilnej meri. Da se je navrhovatilo ondi poleg dobrega mnogo preperelega blaga ní sicer naravno ali tolikanj bolj resnično. Toda pustimo to in pogledimo, kako je z letošnjimi razpravami, kolikor jih je meni moči oceniti, držeč se pri tem poslu v vsakem oziru resnice in vrhu tega ljubezni do pravega narodovega napredka.

Za strogo zgodovinsko razpravo prigodnico, pisano po zanesljivih pripomočkih in virih ter nekoliko po rokopisnem gradivu, sledí dosti temeljita studija „Lessingova in Šekspirova sodba o Židih“. Enaki sestavki ugajajo našemu slovstvu tem bolje, čim manje smo še do zdaj skušali systematično seznaniti razumništvo domače s proizvodi ali le s posamnimi znamenitimi nazori velikih pesnikov raznih slovanskih in še bolj neslovanskih narodov. V tem sestavku imamo več nego golo slovstveno-zgodovinsko poročilo, kajti pisatelj nam po natančnem raziskavanji dotičnih pesniških umotvorov samostojno razlaga, kako sta sodila o potomcih „izvoljenega ljudstva“ Shakespeare v Angležih in Lessing v Nemcih. Posledica vsej

tej zanimivej in premišljenej preiskavi pak je tá, da prvi v „Beneškem trgovci“, drugi v „Modrem Nathanu“ Žide zagovarja ter da je osobito Žid Shylock (reci Šejlok) sad napačnega krščanskega obnašanja z Židi in nekakova žrtva tega vedenja.

O Lessingovem Židu naj to veljá, a ne govoril bi resnice, ako bi rekel, da se mi zdí taka sodba utemeljena o Shylocku, ampak bi po onem, s komer nas pisatelj sam s živo besedo podučuje o vsem predmetu, prav nasprotno smeli in morali pričakovati. Razpravi ni bilo na korist, da se ni ozirala na angleške glasove in med nemškimi ne na Gervinusa, kateremu tudi Angleži prisvajajo po vsej pravici v tem odločilno besedo. Znano je, da so nekteri literarni kritiki iz te samopašne, oderuške in zavidljive pošasti hoteli narediti celó močenika njegovega rodú in njegove vere. Gervinus imenuje to mnenje na ravnost podlo in noro in dokazuje, da je tega Žida gola pohlepnost, oderušstvo in krvoželjnost. „Denar je iz srca tega človeka vse izroval, kar je človeškega,“ pravi Gervinus; „za vero in pravne zakone se le takrat zmeni, kedar mu je moči sv. pismo poklicati v opravičevanje svojega lihvarstva na pomaganje; druge milosti ne pozna od one, h kateri je prisiljen; pristojnosti in usmiljenja, — da celó sorodovinskega čuta ni v njem. Ko mu ugrabijo hčer, ne besní, ker so mu jo vzeli, no ker ga je tem prigodom okrala. Rad bi jo mrtvo videl pred sabo, da bi le drago kámenje bilo v njenih ušesih, — pokopano pred svojima nogama, da bi le zlati (cekini) bili v rakvi njenej. Denarja mu je žal, ki ga je potrosil zasledujoč jo, — in ko čuje o njenej zapravljivosti, ga izguba njegovih zlatov vnovič ujezi.“ (Shakespeare I². 309, Leipzig 1862). — In kako se je obnašal proti Antoniju, ktereга življenje po besedah te židovske pijavke ni imelo druge pege od one, da je bil krščanske krvi in da je iz „zgoli neumnosti“ denar dajal na posodo (gl. dejanje I. priz. 3.), — nam je g. Pajk sam dobro razložil ali pesnikove intencije, mislim, napak tolmačil. „On [Antonijo] sovraži moje sveto ljudstvo in grdi . . . mene, moj posel ter imenuje pošteni dobiček odrtijo; prekleto bodi pleme moje, ako my kdaj odpustim!“ Tako beseduje Shylock (ibid.) razvnet, kesneje strastno njegovega mesa t. j. njegovega pógina pohoten, samo da bi mu ne bil pri oderuštvu več na poti. Prilizljivo in zvijačno tudi Shylock od njega ne terja obresti no libro mesa iz njegovega telesa, ako bi mu ne mogel posojene vsote o določenem času vrnoti. Ako pomislimo, kako mu je vsakega zlata žal, ki mu uide, začudimo se nehoté, da tú treh tisoč ne pogleda za kos sovražnikovega mesa. On pač najboljše pozna trgovsko svojo premetenost in bi jih ne dal, ako ne bi bil prepričan, da mu bodo donášali stoteri sad, kedar se sovražnika znebí. Tedaj tudi tú najostudnejša pohlepnost, združena s krvoželjnostjo! In kaj še le, ko pride osodepolni dan za Antonija! Že vest o Antonijevej nezgodi na morji stori ga smešno

veselega in ker ne dvoji, da bode prišlo do izvršitve sklenene pogodbe, zavpije: „Njegovo srce hočem, kajti ako njega ni več v Benetkah, smem ravnati, kakor je meni prav“ [D. III. pr. 1]. V sodnici položi Antonijev prijatelj šest tisoč zlatov préd-nj ali on se ne zmeni zá-nje, ampak krčevito pogodbe se držéc, koprni zgoli po krvi in ima zategadel že nož in tehtnico pripravljena [IV. 1]. Pa kakor se tú strastno oklepa pogodbe, jo precej opustí, ko mu ni moči Antoniju rezati mesa, kakor bi rad in hlepí le še po posojenej vsoti.

Da bi bil Shakespeare v tem čudovito plastično načrtanem značaji hotel židovstvo zagovarjati, dozdeva se mi po vsem tem prav malo resnici podobno in to tem manje, ako še na nekaj drugega mislimo, česar bi tudi pisatelj ne bil smel prezreti. Kakor utegne obče znano biti, jemal je Shakespeare snoví svojim dramam m. dr. iz srednjeveških povestij in prič ter ima tudi „Beneški trgovec“ v italijanskej povesti svoj kóren. Kdor hoče pesnikove intencije do dobra spoznati, se ne smé in ne more ogotí, da ne bi primerjal njegovih umotvorov z dotičnimi pripovedkami ali pričami, ktere so mu bile izvori za snoví. Snov za „Ben. trgovca“ vzeta je iz Fiorentinijeve zbirke pripovedek „Il Pecorone“ naslovljenih in vprvič l. 1558. v Milanu natisnenih (Vse drobnosti prim. v Simrockovem lepem delu *Die Quellen des Shakespeare*, Bonn 1870, I². 183 sq.). Ko bi pesnik bil nakanil židovstvo zagovarjati, ublažil bi bil Shylockov značaj v marsičem in se torej odstranil od snoví, kakor mu jo je nudila Fiorentinijeva povest. A tega ni storil no uplel marsikaj, kar Shylocka dela še ostudnejšega. Posebno da je Shakespeare v svojej drami odločil mesto židovej hčeri, ktere italijanska povest ne omenja, je globokega uvaževanja vredno. Da Shylock sovraži tuje mu krščanske ljudi, dá se še opravičevati, ali da tako podlo besní proti lastnej krvi, je gotovo vrhunec nečloveštva in najjasnejši znak njegovega v krvoželjnosti in skoposti okamenelega srca. Enakih motivov bi se pesnik bil skrbno ogibal, ako mu je res bila nakana Židov zagovarjati. Baš to pa dokazuje, da se mu takov namen po krivem podtika. Shakespeare bi ne bil kar je, ako bi takov svoj namen tako nespretno bil hotel doseči. Tudi je pomisliti, kdaj je pisal in kakšni so bili takrat obče veljavni nazori o Židovih, kterih nazorov se tudi tá veliki genij ni mogel ubraniti. — V italijanskej povesti je proti koncu naveden pregovor: „Kdor drugemu jamo koplje, sam vá-njo pade,“ in to je prav tako morala angleškega igrokaza.

Da bi bil dalje Shylock sad napačnega krščanskega obnašanja proti Židom, ne bode rad pritegnol, komur je znano, kako malo so je čislali v rimskej državi ter v nekterih vzhodnih deželah davno pred krščanstvom. Ako je celó Seneca imenuje strašno hudobno ljudstvo, je prav tako mogoče, da so Shylocki sad židovskega obnašanja in osobito židovskih tradicij. Da pa s to opomnjo nikakor nočem opravičevati silo-

vitostij, katerih so morali v srednjem veku mnogo pretrpeti, se menda ume samo ob sebi.

S temi opazkami nisem hotel kratiti spisu zaslužene vrednosti, ampak samo gledé glavne ideje nasprotno mnenje izreči in kolikor toliko utrditi.

Jako znamenita sama na sebi je razprava „Nestor in ustanovljenje ruske države“, za „Letopis“ spisana po gosp. Ivanu Verhovci. Ko je bila pred tremi leti z malo drugačnim naslovom prevedena v nemščino in je pisatelj zahteval, da bi jo ocenil, udal sem se rad, ker sem jo dve leti poprej s slastjo čital v izvirniku in že takrat želel, da bi prišla v daljše, osobito ruske kroge. Prav tako sem jo prilično priporočal slušateljem svojim za uzor, kako se naj težavna, strogo znanstvena prašanja temeljito in vendar mikavno, jasno in lahko umevno obravnavajo. Ker pa vse v tretje rado gré, doletela me je dolžnost, da v našem listu o istem predmetu zopet nekoliko besed izpregovorim.

Kar imate tú pred sabo in še mnogo več govoril je pisatelj majnika meseca, l. 1876. v Oxfordu pred odlično učeno gospodo in je svoja predavanja leto kesneje dal natisniti z naslovom „The relations between ancient Russia and Scandinavia, and the origin of the Russian state“. Na nemščino je to drobno knjigo prevél L. Bornemann in jo v Gothi l. 1879. izdal naslovivši jo „Der Ursprung des russischen Staates“. Pisatelj jej pa ní naš Iv. Verhovec, ampak sloveči danski jezikoslovec V. Thomsen, prof. na kopenhagenskem vseučilišči. Verhovčeva razprava je goli površni prevod tega dela in izrečem brez okolišev, da niti ena odločilna misel in še več, da niti ena izmed mnogih opazek pod črto ni njegova. Ako mu je učenj areopag ljubljanski drage volje odpustil ta pisateljski naglavni greh — slobodno mu, ali resnica in pravica terjate, da vsaj iskrena kritika v takih slučajih ne molči, ampak graja in obsodi, kar je graje in obsoje vredno. S tem bi od te razprave lahko za vselej slovo vzeli, ali pogledimo vendar, kako je ináče pisatelj opravljal znanstveni svoj posel.

Imenovali smo prevod površen in takov je v resnici, o čemer se vsakdo prepriča, kdor ga le površno primerja z izvirnikom. Najboljši oddelek Thomsenovega spisa so jezikoznanski dokazi za normanstvo starih Rusov. Kdor do dobra pozna obsežno literaturo, bavečo se s prašanjem o postanku ruske države in naroda ruskega, pritrdil mi bode, ako pravim, da je pisatelj povedal tukaj marsikaj novega ali pa odstranil napake kterega svojih prednikov, dočim mu v drugih točkah skoro ničesa novega ni najti. In baš ta velevažni oddelek je v prevodu izpuščen, izvzemši sevéda Konstantina Porfyrogeneta (bagrorojenega) znano poročilo o Dněprskih „porogih“, kterega sploh ni bilo moči izpustiti. In tudi to poročilo, kakšno je v slovenskem spisu! Zmašeno po prevodu in ne po grškem

originalu, kakor bi moralo, da je natančno. To se prav jasno vidi iz konca tega poročila ali tudi iz marsikterega drugega mesta, kar vsakdo precej ugleda, komur je znan ta odstavek byzantinskega pisca cesarja. Ker dalje pisatelj Konstantinovega poročila v dotičnej izdaji (edit. Bonnensis, pg. 74—80 dela De administrando imperio) ni pogledal, kakor je tudi čudno cituje (gl. Letop. str. 48, op. 2), moglo mu tudi ni znano biti, da je skušal Thomsen pisavo popraviti (emendovati) in se mu je to, kakor menim, zares na dveh mestih dobro obneslo. Že to edino ovaja g. Verhovca, da je ves svoj posel opravljal, kakor bi ga opravljati nikoli ne smel, komur je do strogo znanstvene svrhe. In da bi ne bilo nikaškega drugega znamenja, bi strokovnjak že iz samega tega slučaja lahko sklepal, odkod je pisatelj zajemal a utajil, da ni to njegova literarna lastnina.

Da pri takem čisto težaškem delu ni nobene lastne razsodbe več, mi skoro ni treba posebej poudarjati. Dasi je Thomsenovo učenje jako preiščeno in temeljito, ima vendar posamnostij, katerim je jedva verjeti. Tako je postavim *σπλαβιστί* šedmega Dněprskega praga imé *Ναπρεζύ*, kar razlaga Thomsen za stsl. *nabrzyj t. j. jako brzi, hitri, a da je ta izpeljava prav malo resnici podobna, skušal sem že drugod (G. G. A. 1880, 527, 528) dokazati in omenjam to na tem mestu le gredóč. Takih posamnostij je več v tej sicer jako poučnej knjigi ali kritična vest slovenskega pisatelja se v takih slučajih nikoli in nikjer ne gane in da se ne, je vsekako značajno.

V razpravah kakor je tá, je natančnost vzlasti neobhodno potrebna. Taka natančnost je tudi, da so citati iz raznih starejših piscev brez pomot in komur je zares do znanstvene svrhe, mu takega opomina sploh treba ní. Zato tudi Thomsenovemu spisu v angleškeji kakor nemškeji besedi v tem oziru ni oporekati ali tolikanj več slovenskemu nasledovalcu. Tú je toliko lahkomišljene popustljivosti, da se človek čudi, kako je kaj takega sploh mogoče. Točne besede pred sabó ineti in jih tako vrhovato popačiti ali ošemiti, kakor so tukaj grške besede, — kaj takega, menim, danes ne bode lahko kje staknoti. Kakšen je postavim že prvi grški citat (str. 44, op. 1), kateri ima v treh svojih vrsticah samo tri kope napak in je poleg tega še nerazumljiv, ker ste mu izpali po nemarnosti dve besedi! — A da bi samo to bilo, bi se še shajalo za silo ali pisatelj navaja dolge izvode (citate), katerih ali ní umel ali ní proučil, kakor zaslužujejo. Taka je z izvodom iz Bertinskih letopisov (natisnenih v M. G. SS. I. 419—515), o katerih g. Verhovca poroča (gl. na 44. str. Let.), da jih je pisal Prudencij iz Troyesa, kakor tudi obsegajočo dóbo 835—861. l. l. Po tem takem tedaj vse in še nekaj po vrhu. Resnično na tem je zgoli to, da so dogodki leta 835. do 861. iz Prudencijevega peresa, a vse drugo so pisali drugi piseci in to nekaj pred njim in nekaj za njim.

Kar se pa tú pripoveduje ad a. 839., je zaradi tega posebno imenitno, ker se ljudstvo Rhos prvič v svetovnej zgodovini omenja, kakor trdè vsaj normanisti. Poroča se o grških poslancih byzantinskega cesarja Theofila do cesarja Ludovika pobožnega, kteremu so vrhu dragocenih daril bili tudi pisanje (epistolam) prinesli. Poslanstvo je bil cesar Ludóvik na 18. dan majnika meseca častno sprejel. S poslanci pak je bil byzantinski cesar poslal nekoliko mož, qui se, id est gentem suam, Rhos vocari dicebant, quos rex illorum, Chacanus vocabulo, ad se amicitiae, sicut asserebant, causa direxerat, petens per memoratam epistolam, quatenus benignitate imperatoris redeundi facultatem atque auxilium per imperium suum totum habere possent, quoniam itinera, per quae ad illum Constantinopolim venerant, inter barbaras et nimiae feritatis gentes immanissimas habuerant, quibus eos, ne forte periculum inciderent, redire noluit. M. G. SS. I. 434. V tem sicer éudovito skrotovičenem stavku je vendar jasno, da prosi Theofil cesarja Ludovika, naj dovoli tujcem, Rhos imenovanim, da potujejo pod njegovim varstvom skozi njegovo državo domu. Ker so na prejšnjem potu morali mimo sila surovih in divjih plemén, bati se je, da ne bi prišli v nevarnost in tedaj (Theofil) noče, da se vračajo po istem potu v domovino. Gosp. Verhovec piše pač po Thomsenu v tem poročilu to in ono z razprtimi črkami, da čitatelja na kar je posebno važno opozori, ali pravemu zmislu on sam ni pogodil. On namreč ugiblje tako, da je Chakan prosil, naj bi se njegovim ljudém odkazal drug pot, po katerem bi mogli zopet domú, ker do Byzanca so morali potovati po silno odljudenih deželah mimo najsurejših národov. — Ali oddaljeni Chakan o vsem tem potu ni mogel ničesa vedeti in torej tudi o nevarnostih ne, ktere so njegovim poslancem na tem potu pretile, — čemú tedaj in vzlasti po kom in kako mu prositi drugega pota? Situacija je taka, da se vsemu poročilu zmede pravi zmisel, kdor jo tolmači, kakor jo naš pisatelj.

Dalje se je tako krčevito držal Thomsena, da celó v take izvore ni pogledal, kakor je tako imenovani Nestorjev letopis, kteri mu je bil jako blizu v velecenjenej Miklošičevej izdaji [Chronica Nestoris, Vindobona 1860]. Zato so pa vse napake ostale in se je celó pripetilo, da pripisuje naš pisec staroruskemu jeziku glasove, kteri mu niso lastni (prim. Anglijani za letopisni Agljane), kakor tudi rad tujim napakam še kaj lastnih navrže (Svieni za Svije letopisa). Da bi se bil nekoliko z jezikoslovjem bavil, tudi ne bi bil pisal Varijagi no Varjagi, kakor je itak v strus. izvoru. Mislil je menda z mnogim drugim, da je besede mašiti z i^h častitljivo staro ali povsod se pa s tem ne dá shajati. Strus. Varjagъ za stšv. *Waring bilo bi stslav. *Varegъ ali *Varežъ, kakor kъnegъ, kънезь za stgnem. kuning. Ruski refleks za stslav. e je ja ali redko a, nikoli pa ne ija, torej pisava Varijag napačna. Takih hib dalo

bi se mnogo naštetili ali dovelo bi nas preveč v stran in naj torej to zadostuje.

Čudno je očitaneje ruskim zgodovinarjem in jezikoslovcem, da so se na vso moč upirali misli o povstanku ruske države iz grmanskih kalij. Tudi to je sicer vzeto iz Thomsenove knjige, v katero je bilo menda upleteno bolj iz političnih nego naučnih uzrokov. Ali je pa treba vsako stvar kar slepo pisati za drugim? In tú se je baš ruskim učenjakom storila očitna krivica in kdor tako sodi, ali ne pozná literature o tem predmetu ali jo pa hoče utajiti. Res da je še danes odličnih mož, ki se temu učenju ustavljajo ali da se je prav na ruskih tléh normanska teorija znanstveno krepko razvila, kakor nikjer drugod, ne bode nikdo mogel ovreči. Kdor nje najodličnejšega in najučenejšega zaščitnika, akademika A. A. Kunika, ne bi hotel ruskim učenjakom prištevat, naj se samo spomni, koliko je delal in se boril vse svoje življenje za-njo Pogódin, kteremu vendar nikdo ne bode odrekal imena ruskega zgodovinarja. Sploh pa je baš ta stranka po odličnih učenjakih danes močnejša in v obče veljavnejša od nasprotne in zato očitaneje tem krivičnejše.

Toda dovolj o tej razpravi. Od istega pisatelja ima „Letopis“ še eno in jej iz srea želím, da bi bila pravi plod njegovega uma in toliko dovršena kolikor je ona površna.

Od pisatelja, ki je ravnokar povzdignol književnost našo s svojo „Slovensko slovnico“ in nam je napisal nedavno obširno nemško delo „Die Slovenen“, nahajamo v tem „Letopisu“ sestavka „Starost Slovanov v Evropi“ in „Staroslovansko prašanje“. Oba sta poučna, umestna in hvale vredna in bi je bila še bolj, da bi bil račil pisatelj seči širje in globlje.

Prvi razpravlja tako obsežen predmet, da ga na ravnost rečeno ni moči vsestranski povoljno rešiti, ako se mu odmeri tako pičel prostor, kakor se mu je tú odmeril. Razven tega se je vrinolo med te ozke meje še marsikaj, česar bi ne pogrešali, ako bi ga ne bilo. Ali znaša število vseh Slovanov danes 90 milijonov duš ali le 90, ni za starost Slovanov v Evropi odločilno. Litvanov je dosti manj in vendar niso mlajši od nas. Takisto so tudi zgodovinske črtice o sorodnih plemenih vsaj večinoma dobro sestavljene ali spisu bi več koristilo in nam bolje ugajalo, ako bi nas bil pisatelj z vsebino glavnega predmeta natančnejše seznanil. Da tega ni storil, je sestavku očivestno na kvar in podoba, katero nam je narisal o slovanskej starodavnosti, ni niti cela niti jasna. To izvira nekaj od tod, da se je z literaturo predmeta prešibko seznanil in nekaj od tod, da je v spisu več posamnostij krivih. Učeni pisatelj ima prav, da se na prašanje o starosti Slovanov v Evropi ne more odgovoriti z letno številko no z dobami, ali potem naštetiti nazore dveh, treh

jezikoslovcev o razvrstitvi teh dob in se za vse druge ne zmeniti, to v učenosti ni sicer navada. M. Müller na pr. odločno zanikuje, da bi mogoče bilo take dobe določiti in drugi se vsaj v posamnostih s Schleicherjem in Fickom ne skladajo, med njimi vzlasti nenemški jezikoslovci. Take stvari je treba spraviti v sklad in povedati uzrokov, zakaj ima tá razvrstitev in tá prednosti od one. Pri takem poslu ne bi se mu postavim moglo dogoditi, da bi določbo „evropske dobe“, katero imenuje najimenitnejšo, pripisoval A. Ficku namesto Lottnerju, kakor bi bil moral. Prim. Lottnerjevo razpravo „Ueber die Stellung der Italer innerhalb des indoeuropäischen Stammes“, natisneno v Zeitschrift f. vergl. Sprachforschung, VII. 18 sqq.; 161 sqq., Berlin 1858.

Med hibami samo še eno, ker izpeljavo posebno kazí. Pis. uči, da peto dobo imenuje Schleicher dobo slovanskih narečij. Ker je četrta doba slovanska, t. j. občeslovanska, za katere še ni bilo slovanskih narečij, no so vsi Slovani govorili še isti jezik, naravno je, da v tej razvrstitvi ni dobe, po kateri bi se bil slovanski prajezik najprej razcepil na dvoje in to na jugovzhodni in na zapadni oddelek. Schleicher pa se je te dobe v raznih knjigah svojih in razpravah čvrsto držal in se čudim, kako je moglo g. Šumanu to uiti, kateremu so Schleicherjeva dela vendar znana. Dobro vém, da se je bil Schleicher l. 1867. v zasebnem pisanju¹ odločil za Daničičev uk, po katerem so postale iz slovanskega prajezika „tri grane slovenskih jezika“² ali bistveno ostane zopet, da tudi tú na posamna slovanska narečja ni misliti, ampak stopram, ko je te dobe bilo konec.

V nasprotje Schleicherjevemu nagledu o sorodnosti arjoevropskega³ plemena stavi se znani nazor J. Schmidta⁴ in dostavlja (na str. 69.), da sta si danes nekoliko na vagi ter da je težko reči, kateri bode zmagal. To ni tako težko, odkar je Leskien posredoval in dokazal (gl. Die Declination im Slavisch-litauischen und Germanischen, Leipzig 1876, pg. V. sqq.), da teoriji ne nasprotujete druga drugej, ampak ju je celó moči kolikor toliko združiti. — Obema na kvar pa so najnovejša raziskavanja nemška, francoska in kolikor toliko ruska, po katerih je treba marsikaj že arjoevropskemu prajeziku pustiti, kar se je do zdaj smatralo za znamenje poznejših dob.

Drugemu sestavku naslov je „Staroslovansko prašanje“ in se suče

¹ Gl. Gj. Daničiča Dioba slovenskih jezika, u Biogradu 1874, str. 11—13.

² Prim. Daničičevo razpravo o tem v Radu jugosl. akademije znan. i umjetn. I. 106—123.

³ Dosledno ali napak se piše v razpravi Aarii, kar je brččas po nemškem ustrojeno. Da so tudi Grki pisali *Ἀρίοι*, *Ἀρία* ima v glasovnih razmerah njihovega jezika svoj koren. Pravo pisavo imamo v staroindijščini, držimo se je, ker se je lahko.

⁴ Cf. Die Verwandtschaftsverhältnisse der indogerman. Sprachen, Weimar 1872.

zgoli o tem, kako nam je svoj najstarejši crkveni ali stari liturgijski jezik imenovati. Ker je nekterim tá jezik staroslovanski, drugim starobolgarski in tretjim staroslovenski [t. j. pannonško-staroslovenski], razvrstil je pis. ves predmet v tri oddelke in govori posebej obširno o izrazih (términih) starobolgarski in staroslovenski, a le v malo vrsticah o izrazu staroslovanski, menda ker ga danes nihče več ne zagovarja. Pač pa imenujejo nemški jezikoslovci ta jezik še danes radi „kirchenslavisch“ ali „altkirchenslavisch“ in nekteri ruski „cerkovno-slavjanskij“, kar bi se bilo smelo povedati in označiti, ako se v misel jemlje drug izraz, ki je prišel že povsod ob veljavo.

Nekaj tega bilo je natisneno že v knjigi „Die Slovenen“, sicer pa se smé slovenska razprava imenovati novo delo.

Prav obširno je po velikih Miklošičevih studijah staroslovensko stališče izvedeno in je pis. posebno dobro pogodil, da je Miklošiču na mnogih mestih pustil lastno besedo.

Glavni zaščitnik bolgarskega stališča pa mu je P. J. Šafařík in se sklicuje na njegove „Slovanské starožitnosti“ ali natančneje na nemški prevod tega dela, kakor je to v Slovencih skoro splošna razvada.¹ Zaščitnikov tega nazora bilo je in jih je še danes mnogo število ali da Šuman med njimi baš na Šafaříka opozarja, je njemu na kvar in Šafaříku na krivico. Kakor je veliki tá mož v „Kopitarjevej spomenici“ v marsičem vegasto in ploho sojen, tako se tukaj razpravlja o njem, da se mu je čuditi, komur so znani vsi njegovi spisi.

Res da je v svojih „Slov. starož.“ tako učil, kakor je v našej razpravi povedano, ali vprašati je bilo, ali ni morda kesneje temu mnenju se bil odpovedal? Odpovedal se je bil zares, kakor bode precej povedano. Njegova navada ni bila strastno se držati svojega mnenja na vsak način t. j. tudi tedaj, ako se je prepričal, da mu je realna podlaga kolikor toliko izpodnesena. Vselej in povsod hrepenel je zgoli po zornici resnici in se ni sramoval iskreno in očito izpovedati, da se je motil, kedar se je o tem bil osvedočil. To je častno zá-nj, osobito ako pomislimo, kako težko je ločiti se celó od nedvojno krivih nazorov.

Naša razprava mu na pr. očita, da pričinja na znano poročilo meniha Hrabra se sklicujóč Kyrillovo delovanje že z letom 855. Tako je bilo l. 1837., v katerem je bilo omenjeno monumentalno delo v svet poslano. Med tem je bil objavljen na Ruskem najdeni velevažni dokument o

¹ Ker je druga česka izdaja (v Prage 1862, 1863) tudi v dveh zvezkih kakor nemška, meni ki to vé, da se cituje po tej ali do zdaj se ni še oglasil javno noben naših zgodovinarjev, kteremu bi ta izdaja znana bila in navaja se prej ko slej s českim naslovom nemški na več mestih pokvarjeni prevod. Pa naj reče kdo, da Šafaříka ne čitamo v originalu!

življenji dvojice slovanskih blagovestnikov in l. 1848. zavrže Šafařík letnico 855 odločivši se v soglasi s poročilom tega spomenika za l. 862.¹ Po sedaj pride spis za spisom, v kojih se razpravljajo predmeti, kateri so s Šumanovim sestavkom v najožje zvezi in je poslednje mnenje Šafaříkovo o našem prašanji izraženo v dragocenem spisu „Ueber den Ursprung und die Heimath des Glagolitismus, Prag 1858“. Dvajset let je med delom „Slovanské starožitnosti“ in med tem spisom in v toliko letih se marsikaj izpremení. Kakor je bil Šafařík poprej zaščitnik starobolgarskega stališča, tako mu je zdaj nasprotnik in kaže na Pannonijo in Vélíko Moravsko. S tem je moj namen dosežen, — kdor hoče natančostij, naj v spis sam pogleda in ne bode mu žal. S tem je prav tako označena slovenska razprava, ki na tem mestu vidi prizrak in se z njim bojuje, ki graja, kjer bi morala hvalo oznanjati na glás. — Tú se je zopet pokazalo, kako potrebno je v znanstvenih razpravah tudi popolno znanje literature dotičnega predmeta in kamo zavozí, komur je premalo v číslíh. Da se je to našem sicer jako vestnemu in večjemu pisatelju in celó dvakrat záporéd pripetilo, je obžalovanja vredno, ker gotovo proizvodu njegovemu ni na korist in vedi slovenskej ne na slavo.

Tudi prof. Fr. Hubad je dve razpravi spisal za letošnji „Letopis“. Prvej je naslov „Petrus Paulus Vergerius in njegovo sodelovanje pri Trubarjevem prelaganji sv. pisma“, drugej pa „Zidanje novega doma“ in je poslednja nadaljevanje njegovih sestavkov o običajih slovanskih.

O Vergerijevem življenji ne vedó zgodovine slovenske književnosti mnogo povedati in tega prav za prav tudi zahtevati ne smemo, ker ga med pisatelje slovenske ní prištevati. Ali storil je dosti v pospeh našega slovstva, kar mu Truber sam rad priznava in nikdo ne zanikuje. Ker je pa bil mož slavehlep in poleg tega omahljivega značaja, se je časi rad s tujimi deli pobahal, časi pa vendar zopet domislil, da ne kaže laží za resnico prodajati. Očitali so mu celó (cf. Schnurrer *Slaw. Bücherdruck in Tübingen*, Tüb. 1799, pg. 17), da ko bi se njemu verjelo, ne bi bil Truber prevel knjig, ktere se mu pripisujejo, ampak on. Hubadova temeljita razprava je to očitanje ovrgla za vselej in to vzlasti z izpovedijo Vergerija samega, posneto po delu „Briefwechsel zwischen Christoph, Herzog von Württemberg und Petrus Paulus Vergerius“. Gesammelt u. herausgegeben von E. von Kausler u. Th. Schott [Bibliothek des liter. Vereines in Stuttgart, Bd. CXXIV], Tübingen 1875. Vrhu tega nam podaja baš po omenjenih dopisih in drugih pristnih izvorih marsikaj novega iz njegovega življenja ter razpravlja posebno natančno razmere med njim in Truberjem gledé prevajanja in izdavanja slovenskih knjig.

¹ V razpravi „Rozkvét slovanské literatury v Bulharsku“, zopet natisnenej v P. J. Šafaříka *Sebrané spisy*. K vydání upravil Jos. Jireček, III. 163—191, v Praze 1865.

Bistveno se dosedanja sodba s tem ni izpremenila ali nekatere posamnosti so zdaj dosti jasnejše in Vergerij je postal nekoliko blažjega značaja, vzlasti pa odkritosrenejši od poprej. — Razpravi nimam drugega ugovarjati kakor to, da je preveč latinska, — in kakšna je tá latinščina! Da bi se bil pisatelj te napake ognol, bila bi razprava polovico krajša ali gotovo ne manj važna po vsebini.

Drugi sestavek navaja slovanskih narodov običaje pri zidanji novega doma. Med mlajšimi pisatelji našimi je g. Hubad edini, ki se s takimi in enakimi studijami marljivo bavi — in bavi z uspehom, kakor pričajo njegovi spisi. Samo naj bi ne ostajal na površji, kakor se mu časi pripetí in naj bi se skrbno ogibal tistega lahkokrilega pisanja, ki hoče z malim trudom doseči veliko, a mesto tega stvari na polu pota pušča. Toliko v obče in z dobrim namenom.

Za razpravo uporabljeni so kritično nedvojljivi izvori in iz pomočnih knjig vzlasti Afanasjeva znano delo (Poetič. vozzrénija Slavjan na prirodu I—III. Moskva 1865—1869), v katerem je toliko gradiva skrbno zbranega, kakor v nobenem drugem ne. Primerjajo se dalje s slovanskimi šege drugih národov — in vse to je priznanja vredno. Da je iz lastnega opazovanja troha dodana, je znamenje natančnosti in ob enem ljubezni do spominov naše starodavnosti ali vsaj današnjega našega bitja. — Običajem bi se naj bila dodala ali prav za prav morala dodati zgodovina slovanskega doma in ko bi bila še tako nedovršena. Kaj nam vé povedati o tem jezikoslovna arhaeologija, kaj kakovo letopisno poročilo, kaj naša narodna tradicija? Da bi o grškem domu druga ne vedeli od onega, kar nam Homer pripoveduje, bi že bilo mnogo; ali je kaj enakega tudi v slovanskej národnej epiki? Materijalno starinstvo pri tem poslu ne more dosti koristiti, ker so prvotne zgradbe ali stavbe bile lesene, kar osvedočujeta zgodovina in jezik. (Poslednje nam kaže že etymon besede stslav. domъ, stind. damá, gr. δῶ, δῶμα, δόμος, lat. domus, kterim sorodno je got. timrjan, timbrjan *aizodoμeiv*, ngnem. zimmern in drugo.) Ali kakšen je bil germanski dom, sklepa jo strokovnjaki nekoliko po pepelnikih, v starinskih grobovih najdenih; kakó je pa v tem pogledu s slovanskim? Predno govorim o starih običajih vršechih se pri zidanji novega doma nekaj še zdaj, vedeti mi je vendar, kakšen je bil prvotni tak dom in v čem je nalik ali razlik današnjemu. Žal da nam je marljivi pisatelj ostal tú na dolgu.

Tudi v posamnostih bi se dalo marsikaj dodati in naj omenjam gredoč samo eno tako posamnost. G. Hubad pravi, da je posebne važnosti tudi prag in utrjuje to skoro le z nekterimi pregovori ruskimi in slovanskimi. Tudi takovi izreki bi se dali zdatno pomnožiti ali danes opozarjam na nekaj drugega. Kakor drugi sorodni in nesorodni narodi

tako i Slovani niso radi nosili mrtvecev pri dverih iz doma.¹ Mislili so, da se mrtvec ali vsaj duša njegova rada vrača. To pa je najlažje pri vratih, ki se vedno odpirajo in zapirajo. Zato so radi spravljali mrtve skozi posebno odprtino, katero so potem zopet varno zadelali in s tem vhod preprečili mrtvecu ali njegovemu duhu. S tem so se mislili prav tako ubraniti volkodlakom, od katerih jim je bilo zgoli zla pričakovati. — Med drugim so spravljali mrtve iz doma skozi predor, ki so ga narajali pod pragom v tá namen. V prekrasnej ruskej pričí² spravijo deklico tako iz doma, ki je bila za živa v oblasti volkodlaka in jo pokopljejo na križpotji, t. j. na mestu, kjer volkodlak nima oblasti. S to pričó se popolnoma sklada slovaška,³ v kateri dekle naroča doslovno: „Hi'ad'te že, moji milí susedia, keď ja umriem, neprenášajte vy moju truhlu ponad prah ces dvere, ani nedajte udriet' truhlou triraz o prah⁴; ale dajte popod prah jamu vykopat' a tou dierou vytiahnite moju truhlu von z domu. A zapriahnite do kočka toho konička, čo ešte v staji máme a pochovajte ma tam, kde ten koník so mňou zastane.“⁴ Konjiček obstane na križpotji in tam so pogrebeci pokopali krasno Ibronko. Iz ruske zgodovine je imenitno, da so Vladimirja kneza (preminolega na 15. dan julija meseca l. 1015.) ne prav tako sicer ali na podoben način spravili iz njegovega doma in odpeljali v cerkev, kamor je bilo privrelo sila naroda, ki je plakal po njem.⁵ Navzočnost tolikega ljudstva pa nasprotuje letopiščeveji misli, da Vladimirja zategadel niso odnesli pri dverih, da bi njegovo smrt utajili sinu mu Svetopolku, ampak se je to zgodilo, ker je imelo v narodnem običaji trdni kóren. Ta vera bila je in je še danes v raznih narodih razširjena in veljá vzlasti o razbojnikih in morilcih samih sebe.⁶ — Te in enake običaje si utegnemo najlažje tolmačiti, ako si mislimo sestavo doma prilično

¹ Prim. v Ralstonovej knjigi *The songs of the Russian people* (second edition, London 1872) oddelek *Funeral songs* in Kotljarevskega delo *O pogrebalnych običajach jazyčeskich Slavjan*, Moskva 1868 passim.

² Afanasjeva *Narodnyja russkija skazki*, Moskva 1861, VI. 326—331.

³ Pavol Dobšinský *Prostonárodnie slovenské povesti*, Turč. sv. Martin 1880, sošit I. 83—89.

⁴ Natanénejše bi se dalo dokazati, da je tudi to bilo marsikje običajno in je nekoliko do danes ostalo.

⁵ *Chronica Nestoris* edidit Fr. Miklosich, Vindobona 1860, ad a. 6523 = 1015, cap. 47 pg. 79. 80.

⁶ Natanénosti o tem imajo: Tylor *Die Anfänge der Cultur*, Leipzig 1873, I. 25 seqq.; J. Grimm *Deutsche Rechtsalterthümer*, Göttingen 1828, pg. 726—728; Rochholz *Deutscher Glaube und Brauch im Spiegel der heidnischen Vorzeit*, Berlin 1867, II. 170 seqq.; Felix Liebrecht *Zur Volkskunde*, Heilbronn 1879 pg. 373; Kotljarevskij op. cit. pg. 124, 125; Trudy etnogr.-statist. ekspedicii v zap.-russk. kraj. Jugo-zapadnyj otdél, Peterb. 1877, IV. 712.

tako, kakor so navadno stavbe na koléh, katerih se je do zdaj največ našlo v švicarskih jezerih.

Indignatio fecit dissertationem smelo bi se reči o Navratilovem literarno-zgodovinskem spisu „Car Aleksander II. in ruski pesnik Žukovskij“. — O prvem je jako malo govorice in primernejši naslov bi bil „Črtice iz pesnikovega življenja“, kajti in merito tudi o delih tega imenitnega zastopnika nazorov nemške romantike v ruskej književnosti izvemo samo prilično nekoliko. Da nam je opisal baš življenje tega moža, bila je dobra misel in srečna, ker ga ni kmalu pesnika v tem oziru tako uzornega in sympathičnega, kakor je bil Žukovskij. Sicer se tá novelistična, po dobrih pomočnih knjigah posneta razprava gladko bere, kakor vse, kar imamo od tega neumorno delavnega pisatelja. Posebne znanstvene vrednosti pa jej ne prisvajam in menda g. Navratil sam ne. Kvar, da mu je neznana ostala tudi v Rusih cenjena knjiga „Wasily Andrejewitsch Joukoffsky. Ein russ. Dichterleben von Dr. C. von Seidlitz, Mitau 1870, 240 pagg. in 8^o“. Žukovskij je bil Seidlitzu do smrti poseben prijatelj in le-tá do dobra znan z vsemi posamnostmi njegovega preblagega življenja in mnogostranskega delovanja. O Žukovskega razmerah s carsko rodbino zvémo tú marsikaj novega ali osobito nam je po teh živo pisanih spominih občudovati pesnikovo angeljsko srce in samočisti značaj v vseh okoliših življenja. Tudi njegovih proizvodov se ni pozabilo in ugaja med mnogim drugim literarnemu zgodovinarju jako natančni chronologični pregled [pg. 235—240] vseh pesnikovih del po petrograjskej izdaji l. 1849. v devetih zvezkih, katerim so bili dodani l. 1857. še štirje, pesnikova opera postuma obsegajoči. —

V „Letopisu“ nahajamo še dve, tri drobnosti ter dva leposlovna spisa, katerih natančno oceno prepuščam spretnejšemu peresu. Le mimogredé bi svetoval, da ne bi hodili v Francoze po take snóvi, kakor je ona v „Ujetnikih na Kavkazu“. To se na Ruskem dobí na izbiro in prav dobro, dočim je tá francoski zdelek srednje vrednosti. Ne le pesniki kakor Puškin in Lermontov no tudi romanopisci so Kavkaz radi proslavljali s svojimi krasnimi umotvori in nam Slovencem bi se jedva šteló v zlo, ako bi segli po takem blagu in pokazali ob enem, da nam uzajemnost slovanska ni votel zvok. — V zgodovinsko-romantičnem obrazu „Nekibe“ me motí, da spredi stoji „spisal L. Gorenjec“, zadi v kotu pa se sramežljivo skriva v oklepih nekov „Jih“, prav kakor preganjano pastorče v narodnih pričah. Jeli to morda Prokopa Chocholouška „Jih“, mi ni moči povedati, ker ga nimam pred sabo in se iz dijaških davno preteklih let le nekako motno spominjam, kakor bi nekaj takega ali prav to Chocholoušek zares ondi bil napisal. Ako ima ta slutnja realno podlago, bi fudi tá pisatelj bil omadeževal svoje do zdaj častito imé. Naj bi se slutnja moja ne obistinila!

Splošne sodbe o knjigi mi ni treba izrekati, ker sem večino spisov itak obširnejše ocenil. — O jeziku je malo dobrega povedati. Kolikor glav, toliko pisav in žal, da razlika tukaj ne mika. Toliko bi se vendar moralo skrbeti in moglo doseči, da se publikacije prvega našega znanostnega zavoda gledé jezika vsaj v glavnih slovniških pravilih pišejo vse dosledno. Nam drugim bi moral tá jezik uzor biti, ali mesto tega se piše vse vprek, kakor peró nanese in kakor da bi čistega, pravilnega in gladkega jezika pri nas treba ne bilo. Tudi tiskovnih napak je vse na kupe in vendar je vzlasti v učenih razpravah natančnost natisa velevažna, ker večkrat že kakšna takšna malenkost mnogo pokazí. Ako je vrhu tega pisatelj tudi površen in neiskren, kakor brezdvajno eden v tej knjigi, porodí se sestavek, ki slovstvu ne le ničesa ne koristi, ampak je spravlja ob pošteno imé. Videant consules, da se vsaj poslednje nikoli več ne pripeti. Učenemu odboru več vidnosti, večini pisateljev več in globlje vednosti!

Krek.

Drobnosti.

Prof. dr. Gr. Krek. Izvrstno uredovani in krasno ilustrirani česki list „Světozor“ prinaša v 28. številki letošnjega tečaja podobo in životopis rojaka našega, gosp. prof. dr. Gr. Kreka. Osobito čitateljem našega lista bode gotovo ugajalo, ako jim vsaj nekatere stavke iz tega životopisa tukaj priobčimo.

Studium slavistike, pravi Světozor, imelo je v Slovincih vselej gorečih gojiteljev, izmed katerih jih nekoliko slovi po vsem učenem svetu; zadostuje imenovati dve imeni: Kopitar in Miklošič, ki zavzemata v zgodovini jezikoznanstva slovanskega odlično mesto. A k temu imenoma se je čestno pridružilo v najnovejšem času imé tretje, imé mladega, visoko nadarjenega in marljivega učenjaka, na kteregega smé narod slovenski kazati s ponosom.

Med deli gosp. prof. Kreka opozarja česki list posebno na „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“ in poudarja, da mu je to delo storilo mahoma imé slavno med prvimi slavisti naše dobe. Prišel je do zdaj prvi del na svetlo, pravi životopisec, a ki so ga prečitali, pričakujejo s hrepenenjem nadaljevanja. S tem delom je Krek dokazal, da stoji na vrhunci znanosti, da pozná vso literaturo dotikajočo se tega predmeta in da s kritično bistroumnostjo vé ločiti resnico od jalovih domnev. Zato je bilo to delo vzprejeto od kritike ne samo v vseh slovanskih deželah, marveč tudi v Angliji, Franciji in Nemčiji s soglasno pohvalo in z neomejenim priznavanjem. Nekoliko oddelkov je prevedenih do drugih jezikov in od jako kompetentne strani se je tudi izreklo, da knjiga akademičnim predavanjem posebno ugaja. —

Od lanskega leta odkar izhaja leposlovni in znanstveni list „Kres“, mu je prof. Krek glavni sodelavec in mi smo že nekolikokrat imeli priliko opozoriti čitatelje na njegove izvrstne razprave. —

Krek je zdaj v najlepši dobi življenja in mi se gotovo nadejamo, da se bode znanost slovanska z njegovimi deli še jako obogatila in povzdignola. Je to panslavista v najkрасnejšem te besede pomenu. —

Z velikim veseljem nas mora nandajati to priznanje znanstvenih zaslug našega rojaka pri bratovskem nam narodu českem, ki je gosp. profesorja poprej že s tem bil posebno poslavil, da ga je izvolil članom društva znanostij v Pragi. S.

Zgodovina Tolminskega, to je, zgodovinski dogodki sodnijskih okrajev Tolmin, Bolec in Cerkno z njih prirodoznanskim in statističnim opisom. Tako se imenuje naslov 333 stranih debele knjige, katero nam je spisal prof. S. Rutar in na svetlo dal Josip Devetak, deželni poslanec in župan tolminski.

Očitalo se nam je že mnogokrat, da nimajo Slovenci zgodovine; a imajo jo gotovo, navedena knjiga nam to dovolj pričuje. Ako že obsega zgodovina Tolminskega, katero je le majhen del Slovenskega, celo knjigo, koliko več vse slovenske pokrajine! Da se nam pa kaj takega očita, zakrivili smo nekoliko Slovenci sami, ker se le premalo brigamo, da bi se obsirna, kritična in vse Slovence obsegajoča zgodovina spravila na dan.

Imenovana knjiga obstoji iz treh delov. Prvi in najobsirnejši obsega zgodovino Tolminskega (str. 5—253), v drugem je Tolminsko opisano v prirodoznanskem oziru (str. 254—307) in v tretjem imamo kratek statističen pregled imenovane pokrajine (str. 308—319). Nazadnje pridemo do abecednega kazala krajevnih in osebnih imen v zgodovinskem delu (str. 323—331), za kar smo pisatelju jako hvaležni, kajti s tem je knjiga mnogo pridobila, in pregled je na ta način nekoliko olajšan.

Pisatelj nam v uvodu pové, da je pričujoča knjiga že peti izdelek istega predmeta, a tudi iz knjige same je razvidno, da se je pisatelj mnogo trudil, predno je sestavil omenjeno zgodovino, kajti prečitati je moral marsiktero delo, spisano v slovenskem, nemškem, latinskem in laškem jeziku, iskal je listine po arhivih v Tolminu in Čedadu in porabil mnogo do sedaj še nenatisnenih dokumentov, zato mu pa tudi ne bodo samo njegovi rojaki Tolminci hvaležni, temveč vsi izobraženi in za napredek navdušeni Slovenci. Priznati se mora, da je pisatelj tolminske zgodovine s svojo marljivostjo ustregel najprej Tolmincem, potem pa tudi drugim Slovincem, in zato želimo, da bi Slovenci hitro segli po knjigi, od pisatelja pa pričakujemo, da nas kmalu zopet oveseli s kakim delom o slovenskej zgodovini.

Da smo z navedenim delom g. Rutarja zadovoljni, nam ni treba poudarjati, vendar si dovoljujemo pisatelja na nekatere reči opozoriti. V prvej vrsti moramo reči, da pogrešamo posebno na nekterih krajih v zgodovinskem delu potrebnih citatov. Kaj pomaga, ako nam pisatelj kaj posebno zanimivega pové in nas zraven ne prepriča, da je povedano tudi resnično. G. Rutar je porabil v svojej knjigi lepo število listin, o katerih sem ter tja navaja, kje jih je dobil, o drugih pa zopet ne. Sicer bi morebiti kdo proti temu ugovarjal in rekel, da citati motijo čitatelja pri branji, vendar se mora priznati, da temu ni tako, ako so citati pod črto, ne pa vmešani med drugo berilo. — Dalje moramo reči, da so nektera poglavja predolga, ker to je že, posebno za priprosto ljudstvo, nekoliko preobilo, ako mora človek 54 ali pa 46 stranih prečitati, predno pride do konca kakęga oddelka. S tako dolgimi poglavji kratki se več ali manj ves pregled. Skrbeti bi bilo treba za boljšo razdelitev v poglavja in odstavljaje.

Kar se posameznih rečij tiče, hočemo le nekaj malega izpregovoriti. — Str. 16, vrs. 33, 34. Da bi se bili Slovenci naselili ob Taljamentu že konec 6. stoletja, zdi se nam neverjetno. Iz listine od 10. okt. l. 1028 nam je znano, da je bil ondi, kjer se nahaja sedaj mnogo slovenskih krajevnih imen, še sam gozd, kterega je Konrad II. daroval oglejskemu patrijarhu Poponu [Pr. De Rubeis, Mon. Eccl. Aquil. p. 503]. Najbrže je kak oglejski patrijarh naselil ob Taljamentu Slovence, kateri so morebiti prej stanovali okoli Gorice in Gradišča, za kar govore krajevna imena blizu Taljamenta, kakor Goricizza, Gorizzo, Stracis, Gradisca, Gradiseia itd. Tudi se mora pomisliti, da se slovenska imena ob Taljamentu ne imenujejo niti v listini od 10. okt. l. 1028., niti prej kdaj.

Na 20. strani naj se popravi: 1. v 12. vrsti letnica 778 v 788, 2. v zadnji vrsti „pag. 22“ v „pag. 23“ in v 6. vrsti od zdolaj naj se čita „solnograškega [nad]škofa Arna“, namesto „akvilejskega patrijarha Paulina“.

Str. 22, vrs. 29. Koroško je bilo pod Erikom, Kadolajem in Balderikom združeno s Furlanijo, Istro, Liburnijo in Posavjem [Pr. Ann. Einh. a. 817, 818, 819, M. G. S. I.]. Leta 828. pa je Ludovik Pobožni razdelil Balderikovo mejno grofijo v štiri dele, vendar nam viri ne povedó, v ktere. Navadno se misli, da je bila mejna grofija razdeljena v Koroško, Furlansko, Istro in spodnjo Pannonijo med Dravo in Savo [Prim. Dümmler v Archiv f. Kunde österr. Gesch. X. Bd. 1853. str. 30.]. Nikakor pa ne smemo reči, da je Ludovik razdelil Balderikovo mejno grofijo v Frijulsko, Istro, srednje Štajersko in spodnje Štajersko, ker sedanja štajerska dežela je pripadala takrat deloma h Koroškemu, deloma k Pannoniji in današnje ime dobila je še le nekaj stoletij pozneje.

Str. 23, vrs. 4, 5. Da bi segala oblast frijulskih grofov v 9. stoletji do Drave, se ne da dokazati in tudi Dümmler l. c. pag. 17. ne govori nič o tem; pač pa je segala tako daleč oblast oglejskih patrijarhov. Trditev, da se je v prvih časih ujemala politična meja s crkveno (vrs. 10), ni vselej resnična, vzlasti v tem slučaju ne, ker Koroško je bilo takrat pod nadzorstvom mejnih grofov furlanskih [Pr. Ann. Einh. a. 819, M. G. S. I.: „in Carantanorum regionem, quae ad ipsius (sc. Baldrici, ki je bil mejni grof furlanski) curam pertinebat“], oblast oglejskih patrijarhov pa je segala samo do Drave. Da se pa ravno v tem slučaju politična meja ni ujemala s crkveno, bil je najbrže nasledni uzrok. Karol Veliki je uredil, če se ne motimo, tudi politične meje l. 803. [Pr. Ann. Einh. a. 803, l. c.: . . . dispositis Pannoniarum causis, . . .]. Osem let pozneje pa, ko je nastal prepir med oglejskim patrijarhom in solnograškim nadškofom, določil je mejo med tema dvema in sicer takó, da je po mogočnosti zadovoljil oba, patrijarha in nadškofa, ne gledé na to, ali se crkvena meja ujema s politično.

Str. 83, vrs. 20. „U začetku l. 1508. začne Maksimilijan u zvezi s francoskim kraljem Ludovikom XII. vojno proti Benečanom.“ Sprva ni bil cesar Maks v zvezi s francoskim kraljem, temveč še le od 10. dec. l. 1508. naprej [Pr. Czörnig, Görz u. Gradisca, str. 720—724].

Izmed manjših napak in tiskarskih pomot hočemo navesti: Str. 22, vrs. 25: Namesto „Marcar“ naj bi stalo „Markarij“ ali pa „Marcarius“. Str. 8, vrs. 4: Namesto „Carni“ bi imelo stajti „Cimbri“. Str. 23, vrs. 1: Bere naj se „Eberhard“, mesto „Erberhard“. Str. 65, vrst. 27: Čita naj se „volkodlake“, mesto „volkove“. Namesto tujih izrazov „Akvileja“ in „akvilejski“ imamo besedi „Oglej“ in „oglejski“. Namesto „Paul, Paulin, august“ itd. pišimo rajši „Pavel, Pavlin, avgust“ itd. Kar se pisave tujih besed tiče, naletimo na neko nedoslednost, na pr. mitologija, mitologičen, potem pa hypothesis, apokryphen itd.

Jako razveselil nas je pisatelj s svojimi „dostavki in pojasnili“ [str. 216—253], v katerih je med drugim tudi mnogo do sedaj še ne porabljenih listin in spisov natisnenih. S temi dostavki in pojasnili ustregel je posebno onim, ki se pečajo s slovensko zgodovino, in ni nam treba poudarjati, da je knjiga s tem mnogo pridobila.

V prirodoznanskem delu nam pisatelj opisuje tolminske gore, doline, vodovje in geološko sestavo. Pri višinah posameznih gor in drugih krajev rabil je števila, ki se nahajajo na novih zemljevidih generalnega štaba. V statističnem delu imamo pred seboj popis politične in crkvene razdelitve, potem število hiš in prebivalcev v posameznih trgih in vaséh; dalje nam podaje pisatelj kratek pregled o gostosti ljudstva, o spolu, starosti in stanu prebivalcev, o gibanji ljudstva in o številu živine na Tolminskem. —

Dr. Fr. Kos.

Učena poročila tujih strokovnjaških listov o Slovenih in slovenskej demovini. V najnovejših časih so začeli turisti tudi naše planine pohajati ter jih v

nemških touristskih glasilih popisavati. Taki popisi ne kažejo Bog vé kake učenosti gledé prirodoznanstva, kakor bi kdo utegnel pričakovati, tudi za ljudstvo, posebno slovensko se celé nič ne brigajo, ali točno pa rišejo prehojene poti, daljave, visočine odličnih vrhov planinskih, razgledé z vso prirodno krasoto, kako jih je s svojo čarobnostjo obdajala, primerjajoči čestokrat to, kar so z radostnim očesom gledali, s svetovno slovečimi planinskimi kraji tujih zemelj, kažeči domačinom, da hrani naša domovina slovenska tisočero planinskih lepôt, ki bi zaslužile isto slavo po svetu, da se le dovolj razglasijo in se nekoliko bolj za potujoče touriste poskrbi. Od škode tudi taki potniki niso, ker donajajo penez v ravní planinski svet, kakor se to v najlepšem cvetu na Švicarskem kaže. Med vsemi Slovani ustanovili so si edini Poljaki leta 1876. za Tatranske goré svoj „Pamiétnik towarzystwa Tatrzańskiego“ v Krakovu, ves drugi planinski svet slovanskih zemelj pa opisujejo še do zdaj turisti v inojezičnih glasilih. Da se tudi take drobtinice kdaj za opisovanje in poznavanje naše lepe domovine porabijo, hočem dotične članke le imenovati, ki so vsi z veseljem do planinskega sveta pisani.

Touristische Blätter. Rundschau auf dem Gebiete der Alpenkunde und Touristik. Redigirt von Josef Rabl. Wien 1876—1878. 8°. 4 Bde. s prilogo leposlovno „Alpenzither“ in oglasniško „Fremdenverkehr“, ki pa nimata nič za naše namene!

Knjiga I. R. Waizer: Drei kärntnerische Seen. s. 20/3. (t. j. Vrbsko, Millstadtsko in Osiško jezero). — A. Martinez: Der Storsitsch bei Krainburg (6738' = 2129.2 m.) s. 27/9. — Fr. Franzisci: Der Jauken im Gailthale in Kärnten. s. 83/5. — J. C. Hofrichter: Die Kankerbrücke bei Krainburg. s. 94/5. — O. Ritter: Der Presenik in Krain (8200' = 2591 m. visoki vrh julskih planin). s. 140/1. — Dr. A. Martinez: Der Grintouz (2850 m. milit. Triangulirung; 2567 m. Frischauf). s. 145/51 (& 238 popravek, da prava višina Grintovca znaša 2559 m. in da se neko posebno zelišče njegovo zove „Hutchinsia petraea“!) — Der krainische Rigi (s tem misli goro Javornik 3919' = 1238.4 m. v pogorji med Vipavo in Uncem na južnej strani Idrije, ki baje s svojim razgledom često popisani Nanos daleč presega!) s. 248/9.

Knjiga II. Fr. Franzisci: Der Reisskofel im Gailthale in Kärnten. s. 21/5. — G. St.: Die Kotschna in den Santhaler Alpen. s. 26/35. — A. Janach: Thörl-Maglern in Kärnten. (Med Beljakom in Tržičem, Thörl = slov. vrata.) s. 41/3. — K. Feistritz-Ursprung (im Jaunthale in Kärnten). s. 98. — R. Waizer: Ossiach. Ein kärntnerisches Landschaftsbild. s. 111/5. — R. Waizer: Exursionen in die Umgebung von Klagenfurt. I. Tanzenberg & Karlsberg. s. 115/9. — J. St.: Das Gewitter im Hochgebirge (namreč v Karavankah). s. 133/5. — J. F. M.: Ein reizender Waldgang (v okolici celovškeje). c. 135/8. — A. Kutschera: Leutschach und Arnfels. s. 138/40. — A. P.: Die Julischen Alpen. s. 232/5. — Dr. A. Martinez: Der Donatiberg bei Rohitsch. s. 17/8.

Knjiga III. Dr. O. Romich: Hochtouren in Oberkärnten. (Ankogel 3253 m. = 10.200' & Polinik 2780 m. = 8796'). s. 21/7. — J. St.: Das Kronland Krain für Naturfreunde und Touristen. s. 41—51. — R. Waizer: Unter der Vertatscha (2186.7 m.). s. 67/70. — Dr. A. Martinez: Ein Ausflug auf den Wotsch. s. 109/11.

Knjiga IV. R. v. Lendenfeld: Der Obir bei Eisenkappel. s. 248/52. — Vom Dobratsch. (Poročilo, kako je 7. avgusta l. 1878. na tej gori tresnolo in na koliko raznih stranih je blisk švigal in sledi zapustil.) s. 304.

Dr. Fr. Simonič.

Lištnica uredništva: Zavoljo pomanjkanja prostora prinesemo več važnih drobnostij in naznanil še le prihodnjic. P. n. sodelavce pa prosimo, naj nam ne zamerijo, ako njihovih spisov ne moremo takoj obelodaniti; ali vsi pridejo prilično na vrsto. —b— v Litiji: Blagovolite zopet kaj poslati!